

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

An Examination of the Concept of Taqiyya in the Context of Qirā'āt and Tafsīr (With Particular Reference to Sunnī and Shī'ī Traditions)

Takiyye Kavramı Üzerine Kıraat ve Tefsir Bağlamında Bir İnceleme (El-i Sünnet ve Şia Özelinde)

Haşim Yılmaz* - Ahmet Dağ**

Abstract: Qur'anic recitations, in addition to being an important branch of knowledge reflecting the literal transmission of revelation, have developed in close relation to Islamic sciences such as exegesis, jurisprudence, Arabic language, and theology. Although differences in recitation have often been considered within the scope of literal variation, in some cases they have broadened the semantic field of the verses, paving the way for sectarian and doctrinal debates. For this reason, the science of recitation has been considered not only a phonetic and narrative-centered discipline, but also a scholarly field that influences the process of understanding and interpreting the Qur'an. In particular, the different ways of recitation that emerge in verses related to theological and doctrinal issues have influenced how different schools of thought interpret these verses; contributing to the different approaches to issues such as divine justice, promise and threat, imamate, and taqiyya. In this context, differences in recitation are noteworthy not only as linguistic variants but also as interpretive elements that influence the shaping of sectarian thought. This study examines the phrase “إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا” in verse 3:28 of Surah Al-Imran within the context of the relationship between recitation and sectarian interpretation. The study first addresses the place of the word “تَقَاةٌ” in classical recitation literature, and then evaluates the nature of the reading as “تَقَاةٌ” found in some narrations. Furthermore, the approaches of Sunni and Shia commentators to the verse are examined comparatively; in particular, the way in which the concept of “taqiyya” is related to this verse and recitation narrations is discussed. Thus, an attempt has been made to reveal the function of differences in recitation within the theological and sectarian interpretive traditions.

Keywords: Qur'an, Recitation, Taqiyya, Shia, Sunni.

Öz: Kur'an kıraatleri, vahyin lafzî aktarım biçimlerini yansıtan önemli bir ilim dalı olmasının yanı sıra, tefsir, fıkıh, Arap dili ve kelâm gibi İslâmî ilimlerle yakın ilişki içerisinde gelişmiştir. Kıraat farklılıkları çoğu zaman lafzî çeşitlilik kapsamında değerlendirilmiş olsa da, bazı durumlarda ayetlerin anlam alanını genişleterek

* Corresponding Author: Lecturer Dr., Gaziantep Islamic Science and Technology University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences

Sorumlu Yazar: Öğr. Gör. Dr., Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0009-0005-2183-5677>

hasem_y@hotmail.com

** Asst. Dr. Öğr. Üyesi. Iğdır University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences

Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7923-2434>

ahmetdag65@gmail.com

Cite as/ Atıf: Yılmaz. H. & Dağ, A. (2026). An examination of the concept of taqiyya in the context of qirā'āt and tafsīr (with particular reference to sunnī and shī'ī traditions)/ Takiyye kavramı üzerine kıraat ve tefsir bağlamında bir inceleme (el-i sünnet ve şia özelinde). *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 21(3), 5457-5497. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.95106>

Received/Geliş: 24 June/Haziran 2026

Accepted/Kabul: 20 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 25 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

mezhebî ve itikadî tartışmalara zemin hazırlamıştır. Bu sebeple kırâat ilmi, yalnızca fonetik ve rivayet merkezli bir disiplin olarak değil; aynı zamanda Kur'ân'ın anlaşılması ve yorumlanması sürecinde etkili olan ilmî bir alan olarak değerlendirilmiştir. Özellikle kelâmî ve itikadî meselelerle ilişkili ayetlerde ortaya çıkan kıraat vecihleri, mezheplerin ilgili ayetleri yorumlama biçimleri üzerinde etkili olmuş; ilâhî adalet, va'd-va'id, imamet ve takıyye gibi konuların farklı şekillerde ele alınmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda kıraat farklılıkları, yalnızca dilsel varyantlar olarak değil, aynı zamanda mezhebî düşüncenin şekillenmesinde etkili olan yorum unsurları olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma, Âl-i İmrân sûresi 3/28. ayette yer alan “إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا” ifadesini kırâat ve mezhebî yorum ilişkisi bağlamında incelemektedir. Çalışmada öncelikle “تَقَاةٌ” lafzının klasik kırâat literatüründeki yeri ele alınmış, ardından bazı rivayetlerde geçen “تَقِيَّةٌ” şeklindeki okuyuşun mahiyeti değerlendirilmiştir. Ayrıca Ehl-i Sünnet ve Şîi müfessirlerin ilgili ayete yaklaşımları karşılaştırmalı olarak incelenmiş; özellikle “takıyye” kavramının söz konusu ayet ve kırâat rivayetleriyle ilişkilendirilme biçimi üzerinde durulmuştur. Böylece kıraat farklılıklarının, kelâmî ve mezhebî yorum gelenekleri içerisindeki işlevi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Kıraat, Takıyye, Şîa, Ehl-i Sünnet.

Structured Abstract:**Background**

The science of Qur'anic qirā'āt occupies a central position within the Islamic scholarly tradition as a discipline concerned with the preservation and transmission of the various authentic forms of Qur'anic recitation. Throughout Islamic history, qirā'āt have not only served as a means of safeguarding the textual integrity of the Qur'an but have also played a significant role in shaping exegetical, theological, linguistic, and legal discussions.

The influence of qirā'āt extends beyond the boundaries of philology and recitation. In many cases, variant readings have functioned as interpretive tools through which scholars articulated theological positions and defended doctrinal viewpoints. Consequently, the relationship between qirā'āt and sectarian interpretation represents an important area of inquiry for understanding the intellectual history of Islam. The impact of qirā'āt becomes particularly visible in verses associated with theological issues such as divine justice, al-wa'd wa'l-wa'id, imamate, and taqiyya. Within these discussions, variant readings have often been employed to support competing interpretations and to strengthen sectarian arguments.

Among such issues, the concept of taqiyya occupies a distinctive place due to its prominence in Shi'i theology and its comparatively limited doctrinal role within Sunni thought. The phrase “إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاتُ” in Āl 'Imrān 3:28 has long been associated with discussions of taqiyya, and certain reports mentioning the form “تَقِيَّةٌ” have further intensified exegetical and theological debates surrounding the verse. This situation makes the verse a particularly suitable case study for examining the interaction between qirā'āt, tafsīr, and sectarian interpretation.

Purpose of the Study

This study aims to investigate the relationship between qirā'āt and sectarian interpretation through an examination of Āl 'Imrān 3:28 and its connection to the concept of taqiyya. More specifically, the article seeks to determine the status of the reading “تُقَاتُ” within the classical qirā'āt tradition and to evaluate the nature of the reported variant “تَقِيَّةٌ” found in some narrations and exegetical sources.

The study further aims to analyze how Sunni and Shi'i exegetes interpreted the verse and to identify the extent to which reported readings influenced their understanding of taqiyya. By doing so, the article intends to demonstrate that qirā'āt are not merely textual or linguistic phenomena but also important interpretive resources that contribute to the construction of theological and sectarian discourses.

Research Problem

The primary research problem addressed in this study concerns the role of qirā'āt in shaping sectarian interpretations of Qur'anic verses. Although the phrase “إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاتُ” is generally accepted in the canonical qirā'āt tradition, some reports mention the alternative form “تَقِيَّةٌ”, which appears to establish a more explicit connection between the verse and the doctrine of taqiyya. This raises several important questions.

First, what is the status of the reported reading “تَقِيَّةٌ” within the qirā'āt tradition? Second, how have Sunni and Shi'i exegetes utilized this reading, whether as a canonical recitation, a linguistic explanation, or an exegetical report? Third, to what extent have qirā'āt and reported variants contributed to the formation of differing theological interpretations regarding taqiyya? Finally, how does the case of Āl 'Imrān 3:28 illustrate the broader relationship between textual variation and sectarian exegesis in Islamic intellectual history?

Addressing these questions contributes to a better understanding of the interpretive function of qirā'āt and their role in the development of Islamic theological thought.

Methodology

This study employs a qualitative and comparative research methodology based on the analysis of classical qirā'āt and tafsīr literature. The investigation begins with an examination of the canonical reading “تُقَاتُ” in order to establish its status within the recognized qirā'āt tradition. Major qirā'āt sources are consulted to determine whether the reported form “تَقِيَّةٌ” was accepted as an authentic reading or treated as a non-canonical variant.

The study subsequently analyzes reports related to the alternative form and evaluates their place within the broader framework of Qur'anic recitation literature. In the comparative phase of the research, representative Sunni and Shi'i tafsir works are examined in order to identify similarities and differences in the interpretation of Āl 'Imrān 3:28. The analysis focuses on how each tradition understood the verse, how they treated the reported reading "تَقِيَّةٌ", and how they integrated these materials into broader discussions concerning taqiyya. Through this approach, the study seeks to reveal the interplay between qirā'āt, theology, and sectarian identity.

Findings

The findings indicate that the reading "تَقَادٌ" constitutes the accepted and authoritative form within the canonical qirā'āt tradition. Classical qirā'āt scholars consistently recognized this reading as part of the transmitted recitational corpus and did not accord canonical status to the alternative form "تَقِيَّةٌ". Therefore, from the perspective of qirā'āt scholarship, the latter cannot be regarded as an established canonical reading.

Nevertheless, the study reveals that the reported variant "تَقِيَّةٌ" acquired considerable interpretive significance despite its non-canonical status. Its linguistic proximity to the concept of taqiyya facilitated the development of theological discussions concerning the legitimacy and scope of religious concealment. As a result, the variant became an important reference point in certain exegetical traditions.

Shi'i exegetes, by contrast, often approached the verse within a broader doctrinal context in which taqiyya occupied a central position. In many cases, the reported form "تَقِيَّةٌ" was cited as supportive evidence for the theological legitimacy of taqiyya. Although Shi'i scholars did not necessarily treat this form as a canonical qirā'a, they frequently utilized it as an interpretive resource that reinforced existing doctrinal understandings.

Conclusion

The study concludes that qirā'āt play a role extending far beyond the preservation and transmission of Qur'anic recitation. They also serve as important interpretive instruments capable of influencing theological reasoning and sectarian discourse. The example of Āl 'Imrān 3:28 illustrates how a reported reading, even when lacking canonical status, may become a significant element in the development of doctrinal interpretations.

The findings further demonstrate that the relationship between qirā'āt and tafsir cannot be reduced to purely linguistic considerations. Rather, qirā'āt participate in the construction of meaning and contribute to the formation of competing theological perspectives.

Keywords: Qur'an, Qirā'āt, Tafsir, Taqiyya, Sunni Exegesis, Shi'i Exegesis.

ملخص منظم:

الخلفية

يحتل علم قراءات القرآن مكانة مركزية ضمن التقاليد العلمية الإسلامية باعتباره تخصصاً يهتم بالحفاظ على الأشكال الصحيحة المتنوعة لتلاوة القرآن ونقلها. على مدار التاريخ الإسلامي، لم تقتصر وظيفة القراءات على كونها وسيلة لحماية سلامة نص القرآن فحسب، بل لعبت أيضاً دوراً مهماً في تشكيل المناقشات التفسيرية واللاهوتية واللغوية والفقهية.

يمتد تأثير القراءات إلى ما وراء حدود علم اللغة والتلاوة. ففي كثير من الحالات، كانت القراءات المختلفة بمثابة أدوات تفسيرية استخدمها العلماء للتعبير عن مواقفهم اللاهوتية والدفاع عن وجهات نظرهم العقائدية. وبالتالي، فإن العلاقة بين القراءات والتفسير المذهبي تمثل مجالاً مهماً من مجالات البحث لفهم التاريخ الفكري للإسلام. ويصبح تأثير القراءات واضحاً بشكل خاص في الآيات المرتبطة بالقضايا اللاهوتية مثل العدالة الإلهية، والوعد والوعيد، والإمامة، والتقوى. وفي إطار هذه المناقشات، غالباً ما استُخدمت القراءات المختلفة لدعم التفسيرات المتنافسة وتعزيز الحجج المذهبية.

ومن بين هذه القضايا، يحتل مفهوم «التقوى» مكانة مميزة بسبب بروزه في اللاهوت الشيعي ودوره العقائدي المحدود نسبياً في الفكر السني. لطالما ارتبطت العبارة «إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَادُ» في سورة آل عمران 3:28 بمناقشات حول التقية، كما أن بعض الروايات التي تذكر صيغة «تَقِيَّةٌ» قد زادت من حدة الجدل التفسيري واللاهوتي الدائر حول هذه الآية. ويجعل هذا الوضع الآية حالة دراسية مناسبة بشكل خاص لدراسة التفاعل بين القراءات والتفسير والتأويل الطائفي.

الغرض من الدراسة

تهدف هذه الدراسة إلى استكشاف العلاقة بين القراءات والتأويل الطائفي من خلال دراسة سورة آل عمران 3:28 وعلاقتها بمفهوم التقيّة. وبشكل أكثر تحديداً، تسعى هذه المقالة إلى تحديد مكانة القراءة «تَقِيَّةً» ضمن تقليد القراءات الكلاسيكي، وتقييم طبيعة الصيغة المختلفة «تَقِيَّةً» الواردة في بعض الروايات والمصادر التفسيرية»

كما تهدف الدراسة إلى تحليل كيفية تفسير المفسرين السنة والشيعية لهذه الآية، وتحديد مدى تأثير القراءات المروية على فهمهم لمفهوم التقيّة. وبذلك، يهدف المقال إلى إثبات أن القراءات ليست مجرد ظواهر نصية أو لغوية، بل هي أيضاً موارد تفسيرية مهمة تساهم في بناء الخطابات اللاهوتية والطائفية.

مشكلة البحث

تتعلق مشكلة البحث الأساسية التي تتناولها هذه الدراسة بدور القراءات في تشكيل التفسيرات الطائفية لآيات القرآن الكريم. على الرغم من أن العبارة «إِلَّا أَنْ تَقُولُوا مِنْهُمْ تَقَاةٌ» مقبولة عموماً في تقليد القراءات المعيارية، فإن بعض الروايات تشير إلى الصيغة البديلة «تَقِيَّةً»، والتي يبدو أنها تقيم صلة أكثر وضوحاً بين الآية وعقيدة التقيّة. وهذا يثير عدة أسئلة مهمة

أولاً، ما هو وضع القراءة المروية «تَقِيَّةً» ضمن تقاليد القراءات؟ ثانياً، كيف استخدم المفسرون السنة والشيعية هذه القراءة، سواء كقراءة معتمدة، أو تفسير لغوي، أو رواية تفسيرية؟ ثالثاً، إلى أي مدى ساهمت القراءات والاختلافات المروية في تشكيل التفسيرات اللاهوتية المتباينة بشأن التقيّة؟ وأخيراً، كيف توضح حالة سورة آل عمران 3:28 العلاقة الأوسع بين الاختلاف النصي والتفسير الطائفي في تاريخ الفكر الإسلامي؟

إن معالجة هذه الأسئلة تساهم في فهم أفضل للوظيفة التفسيرية للقراءات ودورها في تطور الفكر اللاهوتي الإسلامي

المنهجية

تستخدم هذه الدراسة منهجية بحثية نوعية ومقارنة تستند إلى تحليل القراءات الكلاسيكية وأدبيات التفسير. يبدأ البحث بفحص القراءة المعيارية «تَقَاةً» من أجل تحديد مكانتها ضمن تقليد القراءات المعترف به. ويتم الرجوع إلى المصادر الرئيسية للقراءات لتحديد ما إذا كانت الصيغة المروية «تَقِيَّةً» قد قبلت كقراءة أصيلة أم عُولمت كصيغة غير معتمدة

ثم تقوم الدراسة بعد ذلك بتحليل الروايات المتعلقة بالصيغة البديلة وتقييم مكانتها ضمن الإطار الأوسع لأدب تلاوة القرآن. وفي المرحلة المقارنة من البحث، يتم فحص أعمال تفسير سنية وشيعية تمثيلية بهدف تحديد أوجه التشابه والاختلاف في تفسير سورة آل عمران 3:28. ويركز التحليل على كيفية فهم كل تيار للآية، وكيفية تعامله مع القراءة المروية «تَقِيَّةً»، وكيفية دمج هذه المواد في مناقشات أوسع نطاقاً تتعلق بالتقيّة من خلال هذا النهج، تسعى الدراسة إلى الكشف عن التفاعل بين القراءات، وعلم اللاهوت، والهوية المذهبية

النتائج

تشير النتائج إلى أن القراءة «تَقَاةً» تشكل الصيغة المقبولة والموثوقة ضمن تقليد القراءات المعيارية. وقد اعترف علماء القراءات الكلاسيكيون باستمرار بهذه القراءة كجزء من مجموعة التلاوات المتوارثة، ولم يمنحوا الصيغة البديلة «تَقِيَّةً» مكانة معتمدة. ولذلك، من منظور علم القراءات، لا يمكن اعتبار هذه الأخيرة قراءة معتمدة راسخة

ومع ذلك، تكشف الدراسة أن الصيغة المختلفة المروية «تَقِيَّةً» اكتسبت أهمية تفسيرية كبيرة على الرغم من عدم اعتمادها. وقد سهّل قربها اللغوي من مفهوم «التقيّة» تطور المناقشات اللاهوتية المتعلقة بشرعية ونطاق الإخفاء الديني. ونتيجة لذلك، أصبحت هذه الصيغة المرجعية نقطة مرجعية مهمة في بعض التقاليد التفسيرية

وعلى النقيض من ذلك، غالباً ما تناول المفسرون الشيعة الآية في سياق عقائدي أوسع احتلت فيه «التقيّة» مكانة مركزية. وفي حالات عديدة، تم الاستشهاد بالصيغة المذكورة «تَقِيَّةً» كدليل داعم لشرعية «التقيّة» من الناحية اللاهوتية. وعلى الرغم من أن علماء الشيعة لم يعاملوا هذه الصيغة بالضرورة كقراءة نصية، إلا أنهم استخدموها في كثير من الأحيان كمورد تفسيري يعزز الفهم العقائدي السائد

الخلاصة

تخلص الدراسة إلى أن القراءات تلعب دوراً يتجاوز بكثير الحفاظ على تلاوة القرآن ونقلها. فهي تُعد أيضاً أدوات تفسيرية مهمة قادرة على التأثير في الاستدلال اللاهوتي والخطاب الطائفي. ويوضح مثال آل عمران 3:28 كيف يمكن لقراءة مروية، حتى وإن كانت تفتقر إلى الصفة المعيارية، أن تصبح عنصراً مهماً في تطور التفسيرات العقائدية

وتُظهر النتائج كذلك أن العلاقة بين القراءات والتفسير لا يمكن اختزالها إلى اعتبارات لغوية بحتة. بل إن القراءات تشارك في بناء المعنى وتساهم في تشكيل وجهات نظر لاهوتية متنافسة

الكلمات المفتاحية: القرآن، القراءات، التفسير، التقيّة، التفسير السني، التفسير الشيعي

Résumé Structuré:

Contexte

La science des qirā'āt coraniques occupe une place centrale au sein de la tradition savante islamique en tant que discipline chargée de la préservation et de la transmission des différentes formes authentiques de récitation coranique. Tout au long de l'histoire de l'islam, les qirā'āt ont non seulement servi à préserver l'intégrité textuelle du Coran, mais ont également joué un rôle significatif dans l'élaboration des débats exégétiques, théologiques, linguistiques et juridiques.

L'influence des qirā'āt s'étend au-delà des frontières de la philologie et de la récitation. Dans de nombreux cas, les variantes de lecture ont servi d'outils d'interprétation grâce auxquels les savants ont articulé des positions théologiques et défendu des points de vue doctrinaux. Par conséquent, la relation entre les qirā'āt et l'interprétation sectaire constitue un domaine de recherche important pour comprendre l'histoire intellectuelle de l'islam. L'impact des qirā'āt devient particulièrement visible dans les versets associés à des questions théologiques telles que la justice divine, al-wa'd wa'l-wa'id, l'imamat et la taqiyya. Dans le cadre de ces débats, les variantes de lecture ont souvent été utilisées pour étayer des interprétations concurrentes et renforcer des arguments sectaires.

Parmi ces questions, le concept de taqiyya occupe une place particulière en raison de son importance dans la théologie chiite et de son rôle doctrinal relativement limité au sein de la pensée sunnite. L'expression « إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً » dans Āl 'Imrān 3:28 est depuis longtemps associée aux discussions sur la taqiyya, et certains récits mentionnant la forme « تَقِيَّةً » ont encore intensifié les débats exégétiques et théologiques autour de ce verset. Cette situation fait de ce verset un cas d'étude particulièrement approprié pour examiner l'interaction entre les qirā'āt, le tafsīr et l'interprétation sectaire.

Objectif de l'étude

Cette étude vise à examiner la relation entre les qirā'āt et l'interprétation sectaire à travers l'analyse d'Āl 'Imrān 3:28 et son lien avec le concept de taqiyya. Plus précisément, cet article cherche à déterminer le statut de la lecture « تَقَاةً » au sein de la tradition classique des qirā'āt et à évaluer la nature de la variante rapportée « تَقِيَّةً » que l'on trouve dans certaines transmissions et sources exégétiques.

L'étude vise en outre à analyser la manière dont les exégètes sunnites et chiites ont interprété ce verset et à identifier dans quelle mesure les lectures rapportées ont influencé leur compréhension de la taqiyya. Ce faisant, l'article entend démontrer que les qirā'āt ne sont pas seulement des phénomènes textuels ou linguistiques, mais aussi d'importantes ressources interprétatives qui contribuent à la construction des discours théologiques et sectaires.

Problématique de recherche

La principale problématique abordée dans cette étude concerne le rôle des qirā'āt dans la formation des interprétations sectaires des versets coraniques. Bien que l'expression « إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً » soit généralement acceptée dans la tradition canonique des qirā'āt, certains rapports mentionnent la forme alternative « تَقِيَّةً », qui semble établir un lien plus explicite entre le verset et la doctrine de la taqiyya. Cela soulève plusieurs questions importantes.

Premièrement, quel est le statut de la lecture rapportée « تَقِيَّةً » au sein de la tradition des qirā'āt ? Deuxièmement, comment les exégètes sunnites et chiites ont-ils utilisé cette lecture, que ce soit en tant que récitation canonique, explication linguistique ou rapport exégétique ? Troisièmement, dans quelle mesure les qirā'āt et les variantes rapportées ont-elles contribué à la formation d'interprétations théologiques divergentes concernant la taqiyya ? Enfin, en quoi le cas d'Āl 'Imrān 3:28 illustre-t-il la relation plus large entre la variation textuelle et l'exégèse sectaire dans l'histoire intellectuelle islamique ?

Répondre à ces questions permet de mieux comprendre la fonction interprétative des qirā'āt et leur rôle dans le développement de la pensée théologique islamique.

Méthodologie

Cette étude recourt à une méthodologie de recherche qualitative et comparative fondée sur l'analyse des qirā'āt classiques et de la littérature du tafsīr. L'enquête commence par un examen de la lecture canonique « تَقِيَّةٌ » afin d'établir son statut au sein de la tradition reconnue des qirā'āt. Les principales sources de qirā'āt sont consultées afin de déterminer si la forme rapportée « تَقِيَّةٌ » était acceptée comme une lecture authentique ou considérée comme une variante non canonique.

L'étude analyse ensuite les témoignages relatifs à cette forme alternative et évalue leur place dans le cadre plus large de la littérature sur la récitation coranique. Au cours de la phase comparative de la recherche, des ouvrages de tafsīr sunnites et chiites représentatifs sont examinés afin d'identifier les similitudes et les différences dans l'interprétation d'Āl 'Imrān 3:28. L'analyse se concentre sur la manière dont chaque tradition a compris le verset, sur la façon dont elles ont traité la lecture rapportée « تَقِيَّةٌ », et sur la manière dont elles ont intégré ces éléments dans des discussions plus larges concernant la taqiyya. Grâce à cette approche, l'étude vise à mettre en lumière l'interaction entre les qirā'āt, la théologie et l'identité sectaire.

Résultats

Les résultats indiquent que la lecture « تَقِيَّةٌ » constitue la forme acceptée et faisant autorité au sein de la tradition canonique des qirā'āt. Les spécialistes classiques des qirā'āt ont systématiquement reconnu cette lecture comme faisant partie du corpus de récitation transmis et n'ont pas accordé de statut canonique à la forme alternative « تَقِيَّةٌ ». Par conséquent, du point de vue de la recherche sur les qirā'āt, cette dernière ne peut être considérée comme une lecture canonique établie.

Néanmoins, l'étude révèle que la variante rapportée « تَقِيَّةٌ » a acquis une importance interprétative considérable malgré son statut non canonique. Sa proximité linguistique avec le concept de taqiyya a facilité le développement de discussions théologiques concernant la légitimité et la portée de la dissimulation religieuse. En conséquence, cette variante est devenue un point de référence important dans certaines traditions exégétiques.

Les exégètes chiites, en revanche, abordaient souvent ce verset dans un contexte doctrinal plus large où la taqiyya occupait une place centrale. Dans de nombreux cas, la forme rapportée « تَقِيَّةٌ » a été citée comme preuve à l'appui de la légitimité théologique de la taqiyya. Bien que les savants chiites n'aient pas nécessairement considéré cette forme comme une qirā'a canonique, ils l'ont fréquemment utilisée comme ressource interprétative venant renforcer les conceptions doctrinales existantes.

Conclusion

L'étude conclut que les qirā'āt jouent un rôle qui va bien au-delà de la préservation et de la transmission de la récitation coranique. Elles constituent également d'importants instruments d'interprétation capables d'influencer le raisonnement théologique et le discours sectaire. L'exemple d'Āl 'Imrān 3:28 illustre comment une lecture rapportée, même dépourvue de statut canonique, peut devenir un élément significatif dans le développement des interprétations doctrinales.

Les résultats démontrent en outre que la relation entre les qirā'āt et le tafsīr ne peut se réduire à de simples considérations linguistiques. Au contraire, les qirā'āt participent à la construction du sens et contribuent à la formation de perspectives théologiques concurrentes.

Mots-clés : Coran, Qirā'āt, Tafsīr, Taqiyya, exégèse sunnite, exégèse chiite.

Resumen Estructurado:

Antecedentes

La ciencia de las qirā'āt coránicas ocupa un lugar central dentro de la tradición académica islámica como disciplina dedicada a la preservación y transmisión de las diversas formas auténticas de recitación coránica. A lo largo de la historia del Islam, las qirā'āt no solo han servido como medio para salvaguardar la integridad textual del Corán, sino que también han desempeñado un papel significativo en la configuración de los debates exegéticos, teológicos, lingüísticos y jurídicos.

La influencia de las qirā'āt se extiende más allá de los límites de la filología y la recitación. En muchos casos, las variantes de lectura han funcionado como herramientas interpretativas a través de las cuales los eruditos articulaban posiciones teológicas y defendían puntos de vista doctrinales. En consecuencia, la relación entre las qirā'āt y la interpretación sectaria constituye un importante ámbito de investigación para comprender la historia intelectual del islam. El impacto de las qirā'āt se hace especialmente patente en versículos relacionados con cuestiones teológicas como la justicia divina, al-wa'd wa'l-wa'id, el imamato y la taqiyya. En el marco de estos debates, las lecturas variantes se han empleado a menudo para respaldar interpretaciones contrapuestas y reforzar argumentos sectarios.

Entre estas cuestiones, el concepto de taqiyya ocupa un lugar destacado debido a su importancia en la teología chií y a su papel doctrinal comparativamente limitado dentro del pensamiento suní. La frase «إِلَّا أَنْ تَقُولُوا مِنْهُمْ نَقَاءٌ» en Āl 'Imrān 3:28 se ha asociado desde hace tiempo con los debates sobre la taqiyya, y ciertos relatos que mencionan la forma «تَقِيَّةٌ» han intensificado aún más los debates exegéticos y teológicos en torno al versículo. Esta situación convierte al versículo en un caso de estudio especialmente adecuado para examinar la interacción entre las qirā'āt, el tafsīr y la interpretación sectaria.

Objetivo del estudio

El presente estudio tiene como objetivo investigar la relación entre las qirā'āt y la interpretación sectaria mediante un análisis de Āl 'Imrān 3:28 y su conexión con el concepto de taqiyya. Más concretamente, el artículo pretende determinar el estatus de la lectura «نَقَاءٌ» dentro de la tradición clásica de las qirā'āt y evaluar la naturaleza de la variante «تَقِيَّةٌ» que aparece en algunas narraciones y fuentes exegéticas.

El estudio pretende además analizar cómo interpretaron el versículo los exégetas suníes y chiítas, e identificar hasta qué punto las lecturas transmitidas influyeron en su comprensión de la taqiyya. De este modo, el artículo pretende demostrar que las qirā'āt no son meros fenómenos textuales o lingüísticos, sino también importantes recursos interpretativos que contribuyen a la construcción de discursos teológicos y sectarios.

Problema de investigación

El principal problema de investigación que aborda este estudio se refiere al papel de las qirā'āt en la configuración de las interpretaciones sectarias de los versículos coránicos. Aunque la frase «إِلَّا أَنْ تَقُولُوا مِنْهُمْ نَقَاءٌ» goza de aceptación general en la tradición canónica de las qirā'āt, algunos informes mencionan la forma alternativa «تَقِيَّةٌ», que parece establecer una conexión más explícita entre el versículo y la doctrina de la taqiyya. Esto plantea varias cuestiones importantes.

En primer lugar, ¿cuál es el estatus de la lectura transmitida «تَقِيَّةٌ» dentro de la tradición de las qirā'āt? En segundo lugar, ¿cómo han utilizado esta lectura los exégetas suníes y chiítas, ya sea como recitación canónica, como explicación lingüística o como relato exegético? En tercer lugar, ¿en qué medida han contribuido las qirā'āt y las variantes transmitidas a la formación de interpretaciones teológicas divergentes sobre la taqiyya? Por último, ¿cómo ilustra el caso de Āl 'Imrān 3:28 la relación más amplia entre la variación textual y la exégesis sectaria en la historia intelectual islámica?

Abordar estas cuestiones contribuye a una mejor comprensión de la función interpretativa de las qirā'āt y de su papel en el desarrollo del pensamiento teológico islámico.

Metodología

Este estudio emplea una metodología de investigación cualitativa y comparativa basada en el análisis de la literatura clásica sobre qirā'āt y tafsīr. La investigación comienza con un examen de la lectura canónica «نَقَاءٌ» con el fin de establecer su estatus dentro de la tradición reconocida de las qirā'āt. Se consultan las principales fuentes de qirā'āt para determinar si la forma recogida «تَقِيَّةٌ» fue aceptada como lectura auténtica o tratada como una variante no canónica.

Posteriormente, el estudio analiza los testimonios relacionados con la forma alternativa y evalúa su lugar dentro del marco más amplio de la literatura sobre la recitación coránica. En la fase comparativa de la investigación, se examinan obras representativas de tafsīr suníes y chiítas con el fin de identificar similitudes y diferencias en la interpretación de Āl 'Imrān 3:28. El análisis se centra en cómo cada tradición entendió el versículo, cómo trataron la lectura transmitida «تَقِيَّةٌ» y cómo integraron estos materiales en debates más

amplios sobre la taqiyya. A través de este enfoque, el estudio pretende revelar la interacción entre las qirā'āt, la teología y la identidad sectaria.

Resultados

Los resultados indican que la lectura «نَفَاةً» constituye la forma aceptada y autorizada dentro de la tradición canónica de las qirā'āt. Los estudiosos clásicos de las qirā'āt reconocieron de forma sistemática esta lectura como parte del corpus recitativo transmitido y no otorgaron estatus canónico a la forma alternativa «تَقِيَّةً». Por lo tanto, desde la perspectiva de los estudios sobre las qirā'āt, esta última no puede considerarse una lectura canónica establecida.

No obstante, el estudio revela que la variante documentada «تَقِيَّةً» adquirió una importancia interpretativa considerable a pesar de su carácter no canónico. Su proximidad lingüística al concepto de taqiyya facilitó el desarrollo de debates teológicos sobre la legitimidad y el alcance del ocultamiento religioso. Como resultado, la variante se convirtió en un importante punto de referencia en ciertas tradiciones exegéticas.

Los exégetas chiítas, por el contrario, a menudo abordaban el versículo dentro de un contexto doctrinal más amplio en el que la taqiyya ocupaba una posición central. En muchos casos, la forma documentada «تَقِيَّةً» se citaba como prueba que respaldaba la legitimidad teológica de la taqiyya. Aunque los eruditos chiítas no trataban necesariamente esta forma como una qirā'a canónica, la utilizaban con frecuencia como recurso interpretativo que reforzaba las interpretaciones doctrinales existentes.

Conclusión

El estudio concluye que las qirā'āt desempeñan un papel que va mucho más allá de la preservación y la transmisión de la recitación coránica. También sirven como importantes instrumentos interpretativos capaces de influir en el razonamiento teológico y el discurso sectario. El ejemplo de Āl 'Imrān 3:28 ilustra cómo una lectura transmitida, incluso cuando carece de estatus canónico, puede convertirse en un elemento significativo en el desarrollo de interpretaciones doctrinales.

Los resultados demuestran además que la relación entre las qirā'āt y el tafsīr no puede reducirse a consideraciones puramente lingüísticas. Más bien, las qirā'āt participan en la construcción del significado y contribuyen a la formación de perspectivas teológicas contrapuestas.

Palabras clave: Corán, Qirā'āt, Tafsīr, Taqiyya, exégesis suní, exégesis chií.

结构化摘要:

背景

《古兰经》诵读学（qirā'āt）作为一门致力于保存和传承《古兰经》各种可靠诵读形式的学科，在伊斯兰学术传统中占据着核心地位。在整个伊斯兰历史中，《古兰经》诵读学不仅作为保障《古兰经》文本完整性的手段，还在塑造经注学、神学、语言学和法学讨论方面发挥了重要作用。

《古兰经》诵读学的影响超越了语言学和诵读的范畴。在许多情况下，不同的诵读变体被用作解释工具，学者们通过这些工具阐述神学立场并捍卫教义观点。因此，读法与教派解释之间的关系，是理解伊斯兰思想史的一个重要研究领域。读法的影响在涉及神学问题的经文中尤为显著，例如神圣正义、al-wa'd wa'l-wa'id、伊玛目制和塔基亚。在这些讨论中，读法变体常被用来支持相互对立的解释，并强化教派论点。

在这些问题中，“塔基亚”的概念占据着独特的位置，这既源于其在什叶派神学中的突出地位，也源于其在逊尼派思想中相对有限的教义作用。《伊姆兰的家属》3:28中的短语“إِلَّا أَنْ تَقُولُوا مِنْهُمْ نَفَاةً”长期以来一直与关于“塔基亚”的讨论相关联，而某些提及“تَقِيَّةً”这一形式的传述，进一步加剧了围绕该经文的经注学和神学争论。这一情况使得该经文成为考察“诵读学”（qirā'āt）、“经注学”（tafsīr）与教派解释之间相互作用的特别合适的案例研究。

研究目的

本研究旨在通过对《伊姆兰的家属》章第3节第28节及其与“塔基亚”概念的关联进行考察，探究“诵读学”与教派解释之间的关系。更具体地说，本文旨在确定读法“تَقِيَّةٌ”在古典读法传统中的地位，并评估某些传述和经注来源中记载的变体读法“تَقِيَّةٌ”的性质。

本研究还旨在分析逊尼派和什叶派经注学家如何解读该经文，并确定这些记载的读法在多大程度上影响了他们对“塔基亚”的理解。通过上述分析，本文旨在证明读法不仅是文本或语言现象，更是有助于构建神学和教派话语的重要解释资源。

研究问题

本研究主要探讨读法在塑造《古兰经》经文的教派解释中的作用。尽管短语“إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ”中“تَقِيَّةٌ”在正统的读法传统中普遍被接受，但有些传述提到了另一种形式“تَقِيَّةٌ”，这似乎在经文与“塔基亚”教义之间建立了更明确的联系。这引发了几个重要问题。

首先，在《古兰经》诵读传统中，所记载的“تَقِيَّةٌ”这一读法具有何种地位？其次，逊尼派和什叶派经注学家是如何利用这一读法的，是将其视为规范诵读、语言学解释，还是经注学记载？第三，诵读法及其记载的变体在多大程度上促成了关于“塔基亚”的不同神学解释？最后，《伊姆兰的家属》第3章第28节的案例如何阐明伊斯兰思想史上文本变体与教派经注之间的更广泛关系？

探讨这些问题有助于更好地理解《古兰经》诵读法（qirā'āt）的诠释功能及其在伊斯兰神学思想发展中的作用。

研究方法

本研究采用定性与比较研究方法，基于对古典《奇拉亚特》及《塔夫西尔》文献的分析。研究首先考察正统读法“تَقِيَّةٌ”，以确立其在公认的《奇拉亚特》传统中的地位。通过查阅主要的《古兰经》诵读法文献，确定所记载的“تَقِيَّةٌ”这一形式是否被视为正统诵读，抑或被视为非正统的变体。

随后，本研究分析了与该替代形式相关的记载，并评估其在《古兰经》诵读文献更广泛框架中的地位。在研究的比较阶段，本文考察了具有代表性的逊尼派和什叶派《塔夫西尔》（经注）著作，以识别对《伊姆兰的家属》章第3节第28节的解释中的异同。分析重点在于：各学派如何理解该经文，如何对待所记载的读法“تَقِيَّةٌ”，以及如何将这些材料融入关于“塔基亚”（taqiyya）的更广泛讨论中。通过这种方法，本研究旨在揭示诵读法、神学与教派身份之间的相互作用。

研究结果

研究结果表明，读法“تَقِيَّةٌ”是经典诵读法传统中被普遍接受且具有权威性的形式。古典《古兰经》诵读学派学者始终将这一读法视为传承诵读文集的一部分，并未赋予替代读法“تَقِيَّةٌ”以正典地位。因此，从《古兰经》诵读学派研究的角度来看，后者不能被视为确立的正典读法。

然而，本研究揭示，尽管该变体读法“تَقِيَّةٌ”不具备正典地位，但仍获得了相当大的解释学意义。它与“塔基亚”（taqiyya）概念在语言上的接近性，促进了关于宗教隐瞒的合法性和范围的神学讨论。因此，该变体在某些经注传统中成为了一个重要的参照点。

相比之下，什叶派经注学家往往在更广泛的教义语境中解读该经文，而“塔基亚”在该语境中占据着核心地位。在许多情况下，所记载的读法“تَقِيَّةٌ”被援引为支持“塔基亚”神学合法性的证据。尽管什叶派学者并不一定将此读法视为正统的《古兰经》读法，但他们经常将其作为一种诠释资源，以强化现有的教义理解。

结论:

本研究得出结论：读法 (qirā'āt) 的作用远不止于《古兰经》诵读的保存与传承。它们还作为重要的诠释工具，能够影响神学推理和教派话语。《伊姆兰的家属》章第3章第28节的例子说明，一种被记载的读法，即使不具备经典地位，也可能成为教义诠释发展中的重要要素。

研究结果进一步表明，读法 (qirā'āt) 与经注 (tafsīr) 之间的关系不能仅归结为纯粹的语言学考量。相反，读法参与了意义的建构，并促成了相互竞争的神学视角的形成。

关键词：《古兰经》、读法 (Qirā'āt)、经注 (Tafsīr)、塔基亚 (Taqiyya)、逊尼派经注学、什叶派经注学。

Структурированное Резюме:**Введение**

Наука о кираатах Корана занимает центральное место в исламской научной традиции как дисциплина, посвящённая сохранению и передаче различных аутентичных форм чтения Корана. На протяжении всей истории ислама кираат не только служили средством обеспечения текстуальной целостности Корана, но и играли значительную роль в формировании экзегетических, теологических, лингвистических и правовых дискуссий.

Влияние кираат выходит за пределы филологии и чтения. Во многих случаях варианты чтения выступали в качестве инструментов толкования, с помощью которых ученые формулировали теологические позиции и отстаивали доктринальные точки зрения. Следовательно, взаимосвязь между кираатами и сектантским толкованием представляет собой важную область исследования для понимания интеллектуальной истории ислама. Влияние кираатов становится особенно заметным в аятах, связанных с теологическими вопросами, такими как божественная справедливость, аль-ва'д ва'ль-ва'ид, имамат и такия. В рамках этих дискуссий варианты чтения часто использовались для поддержки конкурирующих интерпретаций и укрепления сектантских аргументов.

Среди таких вопросов концепция такии занимает особое место ввиду её значимости в шиитской теологии и сравнительно ограниченной доктринальной роли в суннитском учении. Фраза «إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً» в суре «Аль-Имран» 3:28 издавна ассоциируется с дискуссиями о такии, а некоторые предания, в которых упоминается форма «تَقِيَّةً», еще более обострили экзегетические и теологические споры вокруг этого аята. Эта ситуация делает данный аят особенно подходящим объектом исследования для изучения взаимодействия между кираатами, тафсиrom и сектантской интерпретацией.

Цель исследования

Цель данного исследования — изучить взаимосвязь между кираатами и сектантской интерпретацией посредством анализа суры «Аль-Имран» 3:28 и её связи с концепцией такии. В частности, в статье предпринимается попытка определить статус чтения «تَقَاةً» в рамках классической традиции кираат и оценить характер упоминаемого варианта «تَقِيَّةً», встречающегося в некоторых преданиях и экзегетических источниках.

Кроме того, исследование направлено на анализ того, как суннитские и шиитские экзегеты интерпретировали этот аят, а также на выявление степени, в которой упомянутые варианты чтения повлияли на их понимание такии. Тем самым в статье делается попытка продемонстрировать, что кираат — это не просто текстовые или лингвистические явления, но и важные интерпретационные ресурсы, способствующие формированию теологических и сектантских дискурсов.

Проблема исследования

Основная проблема исследования, рассматриваемая в данной работе, касается роли кираат в формировании сектантских интерпретаций аятов Корана. Хотя фраза «إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً» общепринята в канонической традиции кираат, в некоторых передачах упоминается альтернативная форма «تَقِيَّةً»,

которая, по-видимому, устанавливает более явную связь между этим аятом и доктриной такии. Это поднимает несколько важных вопросов.

Во-первых, каков статус упомянутого чтения «تَقِيَّةٌ» в рамках традиции кираат? Во-вторых, как суннитские и шиитские экзегеты использовали это чтение — в качестве канонического чтения, лингвистического объяснения или экзегетического свидетельства? В-третьих, в какой степени кираат и упомянутые варианты способствовали формированию различных теологических интерпретаций, касающихся такии? Наконец, как пример суры «Аль-Имран» 3:28 иллюстрирует более широкую взаимосвязь между текстовыми вариациями и сектантской экзегетикой в истории исламской интеллектуальной мысли?

Рассмотрение этих вопросов способствует лучшему пониманию интерпретативной функции кираат и их роли в развитии исламской теологической мысли.

Методология

В данном исследовании используется качественная и сравнительная методология, основанная на анализе классической литературы по кираатам и тафсиру. Исследование начинается с изучения канонического чтения «تَقَاةٌ» с целью установления его статуса в рамках признанной традиции кираатов. Проводится анализ основных источников по кираатам с целью определить, была ли упомянутая форма «تَقِيَّةٌ» признана аутентичным чтением или рассматривалась как неканонический вариант.

Далее в исследовании анализируются свидетельства, касающиеся альтернативной формы, и оценивается их место в более широком контексте литературы по чтению Корана. На сравнительном этапе исследования изучаются представительные суннитские и шиитские работы по тафсиру с целью выявления сходств и различий в толковании суры «Аль-Имран» 3:28. Анализ сосредоточен на том, как каждая из традиций понимала этот аят, как они относились к упомянутому чтению «تَقِيَّةٌ» и как они интегрировали эти материалы в более широкие дискуссии, касающиеся такии. С помощью этого подхода исследование стремится раскрыть взаимодействие между кираатами, теологией и сектантской идентичностью.

Результаты

Результаты показывают, что чтение «تَقَاةٌ» представляет собой общепринятую и авторитетную форму в рамках канонической традиции кираатов. Классические ученые-кираатисты последовательно признавали это чтение частью переданного рецитационного корпуса и не придавали канонического статуса альтернативной форме «تَقِيَّةٌ». Поэтому с точки зрения кираатической науки последнюю нельзя рассматривать как устоявшееся каноническое чтение.

Тем не менее, исследование показывает, что упомянутый вариант «تَقِيَّةٌ» приобрел значительное интерпретационное значение, несмотря на свой неканонический статус. Его лингвистическая близость к понятию «такия» способствовала развитию теологических дискуссий о легитимности и пределах религиозного сокрытия. В результате этот вариант стал важным ориентиром в определённых экзегетических традициях.

Шиитские экзегеты, напротив, часто рассматривали этот аят в более широком доктринальном контексте, в котором «такия» занимала центральное место. Во многих случаях упомянутая форма «تَقِيَّةٌ» цитировалась в качестве подтверждающего доказательства теологической легитимности такии. Хотя шиитские ученые не всегда рассматривали эту форму как каноническую кираату, они часто использовали её в качестве интерпретационного ресурса, укрепляющего существующие доктринальные представления.

Заключение

Исследование приходит к выводу, что кирааты играют роль, выходящую далеко за рамки сохранения и передачи чтения Корана. Они также служат важными инструментами толкования, способными влиять на теологическое обоснование и межконфессиональный дискурс. Пример суры «Аль-Имран» 3:28 иллюстрирует, как зафиксированное чтение, даже не имея канонического статуса, может стать значимым элементом в развитии доктринальных интерпретаций.

Полученные результаты также демонстрируют, что взаимосвязь между кираатами и тафсиrom не может быть сведена к чисто лингвистическим соображениям. Напротив, кирааты участвуют в конструировании смысла и способствуют формированию конкурирующих теологических точек зрения.

Ключевые слова: Коран, кирааты, тафсир, такия, суннитская экзегетика, шиитская экзегетика.

संरचित सारांशः

पृष्ठभूमि

कुरआनी किराअत का विज्ञान इस्लामी विद्वान परंपरा में एक केंद्रीय स्थान रखता है, क्योंकि यह कुरआन की विभिन्न प्रामाणिक पाठ-शैलीओं के संरक्षण और संचारण से संबंधित एक अनुशासन है। पूरी इस्लामी इतिहास में, किराआत ने न केवल कुरान की पाठ्य अखंडता की रक्षा के साधन के रूप में काम किया है, बल्कि व्याख्यात्मक, धर्मशास्त्रीय, भाषाई और कानूनी चर्चाओं को आकार देने में भी एक महत्वपूर्ण भूमिका निभाई है।

किराआत का प्रभाव भाषाविज्ञान और पाठ-पठन की सीमाओं से परे तक फैला हुआ है। कई मामलों में, विभिन्न पठनों ने व्याख्यात्मक उपकरणों के रूप में काम किया है, जिनके माध्यम से विद्वानों ने धर्मशास्त्रीय स्थितियों को व्यक्त किया और सिद्धांतगत दृष्टिकोणों का बचाव किया।

नतीजतन, किराआत और संप्रदायिक व्याख्या के बीच का संबंध इस्लाम के बौद्धिक इतिहास को समझने के लिए अनुसंधान का एक महत्वपूर्ण क्षेत्र है। किराआत का प्रभाव विशेष रूप से उन आयतों में दिखाई देता है जो दैवीय न्याय, अल-वाअद व अल-वाइद, इमामत और तक्लीद जैसे धर्मशास्त्रीय मुद्दों से संबंधित हैं। इन चर्चाओं के भीतर, अक्सर प्रतिस्पर्धी व्याख्याओं का समर्थन करने और संप्रदायिक तर्कों को मजबूत करने के लिए भिन्न पठनों का उपयोग किया गया है।

ऐसे मुद्दों में, तक्व्या की अवधारणा शिया धर्मशास्त्र में इसकी प्रमुखता और सुन्नी विचारधारा के भीतर इसकी अपेक्षाकृत सीमित सैद्धांतिक भूमिका के कारण एक विशिष्ट स्थान रखती है। आल इमरान 3:28 में वाक्यांश "إِلَّا أَنْ تَنْقُوا مِنْهُمْ" लंबे समय से ताकिया की चर्चाओं से जुड़ा रहा है, और "تَقِيَّةٌ" रूप का उल्लेख करने वाली कुछ रिपोर्टों ने इस आयत के आसपास व्याख्यात्मक और धर्मशास्त्रीय बहसों को और तीव्र कर दिया है।

यह स्थिति आयत को किराआत, तफ़सीर और संप्रदायिक व्याख्या के बीच की परस्पर क्रिया की जांच के लिए एक विशेष रूप से उपयुक्त केस स्टडी बनाती है।

अध्ययन का उद्देश्य

इस अध्ययन का उद्देश्य आल इमरान 3:28 की जांच और ताकिया की अवधारणा से इसके संबंध के माध्यम से किराआत और संप्रदायिक व्याख्या के बीच के संबंध की जांच करना है। अधिक विशेष रूप से, यह लेख शास्त्रीय किराआत परंपरा के भीतर "تَقِيَّةٌ" के पाठ की स्थिति निर्धारित करने और कुछ संप्रदायों और व्याख्यात्मक स्रोतों में पाए जाने वाले "تَقِيَّةٌ" नामक कथित भिन्नता की प्रकृति का मूल्यांकन करने का प्रयास करता है।

इस अध्ययन का आगे यह विश्लेषण करने का भी उद्देश्य है कि सुन्नी और शिया व्याख्याकारों ने इस आयत की व्याख्या कैसे की और यह पहचानना है कि कथित पाठों ने ताकिया की उनकी समझ को किस हद तक प्रभावित किया। ऐसा करके, यह लेख यह प्रदर्शित करना चाहता है कि किराआत केवल पाठ्य या भाषाई घटनाएँ नहीं हैं, बल्कि वे महत्वपूर्ण व्याख्यात्मक संसाधन भी हैं जो धर्मशास्त्रीय और संप्रदायिक विमर्शों के निर्माण में योगदान करते हैं।

अनुसंधान समस्या

इस अध्ययन में संबोधित की गई प्राथमिक अनुसंधान समस्या, कुरान की आयतों की संप्रदायिक व्याख्याओं को आकार देने में किराआत की भूमिका से संबंधित है।

यद्यपि वाक्यांश "إِلَّا أَنْ تَنْقُوا مِنْهُمْ تَقِيَّةٌ" को सामान्यतः कैनिनिक किराआत परंपरा में स्वीकार किया जाता है, कुछ रिपोर्टों में वैकल्पिक रूप "تَقِيَّةٌ" का उल्लेख मिलता है, जो आयत और तक्विया के सिद्धांत के बीच अधिक स्पष्ट संबंध स्थापित करता प्रतीत होता है। इससे कई महत्वपूर्ण प्रश्न उठते हैं।

पहला, किराअत परंपरा के भीतर बताई गई रीडिंग "تَفْصِيلًا" की स्थिति क्या है? दूसरा, सुन्नी और शिया व्याख्याकारों ने इस रीडिंग का उपयोग किस प्रकार किया है, चाहे वह एक मानक पाठ, एक भाषाई व्याख्या, या एक व्याख्यात्मक रिपोर्ट के रूप में हो? तीसरा, किराअत और बताई गई विविधताओं ने ताकिया के संबंध में विभिन्न धार्मिक व्याख्याओं के निर्माण में किस हद तक योगदान दिया है?

अंत में, आल इमरान 3:28 का मामला इस्लामी बौद्धिक इतिहास में पाठ्य भिन्नता और संप्रदायिक व्याख्या के बीच व्यापक संबंध को कैसे दर्शाता है?

इन प्रश्नों को संबोधित करना किराअत के व्याख्यात्मक कार्य और इस्लामी धर्मशास्त्रीय विचार के विकास में उनकी भूमिका की बेहतर समझ में योगदान देता है। पद्धति

यह अध्ययन शास्त्रीय किराअत और तफ़सीर साहित्य के विश्लेषण पर आधारित एक गुणात्मक और तुलनात्मक अनुसंधान पद्धति का उपयोग करता है। यह जांच मान्यता प्राप्त किराअत परंपरा के भीतर इसकी स्थिति स्थापित करने के लिए मानक पठन "تَفْصِيلًا" की जांच के साथ शुरू होती है। यह निर्धारित करने के लिए कि क्या रिपोर्ट की गई रूप "تَفْصِيلًا" को एक प्रामाणिक पाठ के रूप में स्वीकार किया गया था या एक गैर-कैननिकल (गैर-मान्य) रूप माना गया था, प्रमुख किराअत स्रोतों का परामर्श लिया जाता है।

इसके बाद अध्ययन वैकल्पिक रूप से संबंधित रिपोर्टों का विश्लेषण करता है और कुरआन की तिलावत के साहित्य के व्यापक ढांचे के भीतर उनकी जगह का मूल्यांकन करता है।

अनुसंधान के तुलनात्मक चरण में, Āl 'Imrān 3:28 की व्याख्या में समानताओं और भिन्नताओं की पहचान करने के लिए प्रतिनिधि सुन्नी और शिया तफ़सीर कृतियों की जांच की जाती है। विश्लेषण इस बात पर केंद्रित है कि प्रत्येक परंपरा ने आयत को कैसे समझा, उन्होंने रिपोर्ट की गई रीडिंग "تَفْصِيلًا" के साथ कैसा व्यवहार किया, और उन्होंने इन सामग्रियों को ताकिया से संबंधित व्यापक चर्चाओं में कैसे एकीकृत किया।

इस दृष्टिकोण के माध्यम से, यह अध्ययन किराआत, धर्मशास्त्र और संप्रदायिक पहचान के बीच अंतःक्रिया को प्रकट करने का प्रयास करता है।

निष्कर्ष

निष्कर्षों से पता चलता है कि "تَفْصِيلًا" की रीडिंग कैननिक किराआत परंपरा के भीतर स्वीकृत और प्रामाणिक रूप है। शास्त्रीय किराअत विद्वानों ने इस पाठ को प्रेषित उच्चारण संचय के हिस्से के रूप में लगातार स्वीकार किया और वैकल्पिक रूप "تَفْصِيلًا" को मानक दर्जा नहीं दिया। इसलिए, किराअत विद्वता के दृष्टिकोण से, बाद वाले को एक स्थापित मानक पाठ नहीं माना जा सकता है।

फिर भी, अध्ययन से पता चलता है कि रिपोर्ट किए गए भिन्न रूप "تَفْصِيلًا" ने अपने गैर-मानक दर्जे के बावजूद काफी व्याख्यात्मक महत्व प्राप्त कर लिया। ताकिया की अवधारणा के साथ इसकी भाषाई निकटता ने धार्मिक छलावा की वैधता और दायरे से संबंधित धर्मशास्त्रीय चर्चाओं के विकास को सुगम बनाया। परिणामस्वरूप, यह भिन्न रूप कुछ व्याख्यात्मक परंपराओं में एक महत्वपूर्ण संदर्भ बिंदु बन गया।

इसके विपरीत, शिया व्याख्याकार अक्सर इस आयत को एक व्यापक सिद्धांतगत संदर्भ में देखते थे जिसमें ताकिया का एक केंद्रीय स्थान था।

कई मामलों में, रिपोर्ट की गई रूप "تَفْصِيلًا" का हवाला तफ़सीर की धार्मिक वैधता के समर्थन में साक्ष्य के रूप में दिया गया था। यद्यपि शिया विद्वानों ने अनिवार्य रूप से इस रूप को एक कैननिक किराअत के रूप में नहीं माना, फिर भी उन्होंने अक्सर इसका उपयोग एक व्याख्यात्मक संसाधन के रूप में किया जो मौजूदा वैचारिक समझ को सुदृढ़ करता था।

निष्कर्ष

अध्ययन का निष्कर्ष है कि किराआत कुरानिक पाठ के संरक्षण और संचरण से कहीं आगे की भूमिका निभाते हैं। वे महत्वपूर्ण व्याख्यात्मक उपकरणों के रूप में भी काम करते हैं जो धर्मशास्त्रीय तर्क और संप्रदायिक विमर्श को प्रभावित करने में सक्षम हैं। आल इमरान 3:28 का उदाहरण यह दर्शाता है कि कैसे एक कथित पाठ, यहां तक कि जब उसे मान्य दर्जा प्राप्त न हो, तब भी वह वैचारिक व्याख्याओं के विकास में एक महत्वपूर्ण तत्व बन सकता है। निष्कर्ष यह दर्शाते हैं कि

किराआत और तफ़सीर के बीच संबंध को केवल भाषाई विचारों तक सीमित नहीं किया जा सकता। बल्कि, किराआत अर्थ निर्माण में भाग लेते हैं और प्रतिस्पर्धी धर्मशास्त्रीय दृष्टिकोणों के निर्माण में योगदान करते हैं।

कीवर्ड: कुरान, किराआत, तफ़सीर, तक्विया, सुन्नी व्याख्या, शिया व्याख्या।

Yapılandırılmış Özet:

Arka Plan

Kıraat ilmi, Kur'an'ın farklı sahih okuyuş biçimlerinin korunması ve aktarılmasıyla ilgilenen bir disiplin olarak İslam ilim geleneğinde merkezi bir konuma sahiptir. İslam tarihi boyunca kıraatler, yalnızca Kur'an'ın metin bütünlüğünü korumanın bir aracı olmakla kalmamış; tefsir, kelam, dil ve fıkıh alanlarındaki tartışmaların şekillenmesinde de önemli bir rol oynamıştır.

Kıraatlerin etkisi, filoloji ve tilavet alanlarının sınırlarını aşmaktadır. Farklı okuyuşlar, birçok durumda âlimlerin kelimî görüşlerini ortaya koydukları ve itikadî yaklaşımlarını savundukları yorum araçları olarak işlev görmüştür. Bu nedenle kıraatler ile mezhebî yorum arasındaki ilişki, İslam düşünce tarihinin anlaşılması bakımından önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Kıraatlerin etkisi; ilahî adalet, va'd ve void, imamet ve takıyye gibi kelimî meselelerle ilişkili ayetlerde özellikle belirginleşmektedir. Bu tartışmalarda farklı okuyuşlar, çoğu zaman birbirinden farklı yorumları desteklemek ve mezhebî delillendirmeleri güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

Bu meseleler arasında takıyye kavramı, Şii kelimîdeki belirgin konumu ve Sünnî düşüncede nispeten sınırlı bir itikadî işleve sahip olması nedeniyle ayrı bir yer tutmaktadır. Âl-i İmrân suresinin 28. ayetindeki **“إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاتُ”** ifadesi, öteden beri takıyye tartışmalarıyla ilişkilendirilmiş; **“تَقِيَّةٌ”** biçimindeki okuyuşa yer veren bazı rivayetler ise ayet etrafındaki tefsir ve kelam tartışmalarını daha da yoğunlaştırmıştır. Bu durum, söz konusu ayeti kıraat, tefsir ve mezhebî yorum arasındaki etkileşimi incelemek için özellikle elverişli bir örnek hâline getirmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Âl-i İmrân suresinin 28. ayetini ve bu ayetin takıyye kavramıyla bağlantısını inceleyerek kıraatler ile mezhebî yorum arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Daha özel olarak makale, **“تَقَاتُ”** okuyuşunun klasik kıraat geleneğindeki konumunu belirlemeyi ve bazı rivayetler ile tefsir kaynaklarında yer alan **“تَقِيَّةٌ”** şeklindeki farklı okuyuşun mahiyetini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Çalışma ayrıca Sünnî ve Şii müfessirlerin ayeti nasıl yorumladıklarını çözümlemeyi ve nakledilen okuyuşların onların takıyye anlayışlarını ne ölçüde etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece kıraatlerin yalnızca metinsel veya dilsel olgular olmadığını, aynı zamanda kelimî ve mezhebî söylemlerin inşasına katkıda bulunan önemli yorum kaynakları niteliği taşıdığını göstermeyi hedeflemektedir.

Araştırma Problemi

Bu çalışmanın temel araştırma problemi, Kur'an ayetlerine ilişkin mezhebî yorumların şekillenmesinde kıraatlerin üstlendiği rolle ilgilidir. **“إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاتُ”** ifadesi sahih kıraat geleneğinde genel kabul görmekle birlikte, bazı rivayetlerde ayet ile takıyye öğretisi arasında daha açık bir bağlantı kurduğu görülen **“تَقِيَّةٌ”** biçimindeki alternatif okuyuşa yer verilmektedir. Bu durum, bazı önemli soruları gündeme getirmektedir.

İlk olarak, **“تَقِيَّةٌ”** şeklinde nakledilen okuyuşun kıraat geleneğindeki konumu nedir? İkinci olarak, Sünnî ve Şii müfessirler bu okuyuşu sahih bir kıraat, dilsel bir açıklama veya tefsir rivayeti olarak nasıl kullanmışlardır? Üçüncü olarak, kıraatler ve nakledilen farklı okuyuşlar, takıyyeye ilişkin farklı kelimî yorumların oluşumuna ne ölçüde katkıda bulunmuştur? Son olarak, Âl-i İmrân suresinin 28. ayeti örneği, İslam düşünce tarihinde metinsel farklılıklar ile mezhebî tefsir arasındaki daha geniş ilişkiyi nasıl ortaya koymaktadır?

Bu soruların ele alınması, kıraatlerin yorumlayıcı işlevinin ve İslam kelam düşüncesinin gelişimindeki rolünün daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, klasik kıraat ve tefsir literatürünün analizine dayanan nitel ve karşılaştırmalı bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. İncelemeye, “تَقِيَّةٌ” okuyuşunun kabul görmüş kıraat geleneğindeki konumunu belirlemek amacıyla bu sahih okuyuşun ele alınmasıyla başlanmıştır. “تَقِيَّةٌ” şeklinde nakledilen biçimin sahih bir kıraat olarak kabul edilip edilmediğini veya sahih kıraatler dışında kalan bir okuyuş olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini belirlemek için temel kıraat kaynaklarına başvurulmuştur.

Ardından alternatif okuyuşla ilgili rivayetler analiz edilmiş ve bunların kıraat literatürünün genel çerçevesi içindeki yeri değerlendirilmiştir. Araştırmanın karşılaştırmalı aşamasında, Âl-i İmrân suresinin 28. ayetinin yorumlanmasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek üzere Sünnî ve Şîî tefsir geleneklerini temsil eden eserler incelenmiştir. Analizde her iki geleneğin ayeti nasıl anladığına, “تَقِيَّةٌ” şeklinde nakledilen okuyuşu nasıl değerlendirdiğine ve bu malzemeyi takıyyeye ilişkin daha geniş tartışmalara nasıl dâhil ettiğine odaklanılmıştır. Bu yaklaşımla kıraat, kelim ve mezhebî kimlik arasındaki etkileşimin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bulgular

Bulgular, “تَقِيَّةٌ” okuyuşunun sahih kıraat geleneğinde kabul edilen ve muteber sayılan biçim olduğunu göstermektedir. Klasik kıraat âlimleri, bu okuyuşu nakledilen kıraat birikiminin bir parçası olarak kabul etmiş ve “تَقِيَّةٌ” şeklindeki alternatif biçme sahih kıraat statüsü tanımamışlardır. Dolayısıyla kıraat ilmi açısından ikinci biçimin yerleşik ve sahih bir okuyuş olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Bununla birlikte çalışma, “تَقِيَّةٌ” şeklinde nakledilen farklı okuyuşun sahih kıraatler arasında yer almasına rağmen yorum bakımından kayda değer bir önem kazandığını ortaya koymaktadır. Bu okuyuşun takıyye kavramıyla dilsel yakınlığı, dinî inancın gizlenmesinin meşruiyeti ve kapsamına ilişkin kelimî tartışmaların gelişmesini kolaylaştırmıştır. Böylece söz konusu okuyuş, bazı tefsir geleneklerinde önemli bir başvuru noktası hâline gelmiştir.

Şîî müfessirler ise ayeti çoğu zaman takıyyenin merkezî bir konuma sahip olduğu daha geniş bir itikadî bağlamda ele almışlardır. Birçok durumda “تَقِيَّةٌ” şeklinde nakledilen okuyuş, takıyyenin itikadî meşruiyetini destekleyen bir delil olarak zikredilmiştir. Şîî âlimler bu biçimi her durumda sahih bir kıraat olarak değerlendirmemiş olsalar da mevcut itikadî anlayışları pekiştiren bir yorum kaynağı olarak sıklıkla kullanmışlardır.

Sonuç

Çalışma, kıraatlerin Kur'an tilavetinin korunması ve aktarılmasının çok ötesine uzanan bir rol üstlendiği sonucuna ulaşmaktadır. Kıraatler aynı zamanda kelimî akıl yürütmeyi ve mezhebî söylemi etkileyebilen önemli yorum araçları olarak işlev görmektedir. Âl-i İmrân suresinin 28. ayeti örneği, nakledilen bir okuyuşun sahih kıraat statüsüne sahip olmasa bile itikadî yorumların gelişiminde nasıl önemli bir unsur hâline gelebildiğini göstermektedir.

Bulgular ayrıca kıraatler ile tefsir arasındaki ilişkinin yalnızca dilsel değerlendirmelere indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Kıraatler, anlamın inşasına katılmakta ve birbiriyle rekabet eden kelimî yaklaşımların oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, kıraat, tefsir, takıyye, Sünnî tefsir, Şîî tefsir.

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

An Examination of the Concept of Taqiyya in the Context of Qirā'āt and Tafsīr (With Particular Reference to Sunnī and Shī'ī Traditions)

Introduction

The process of the revelation of the Holy Quran and its transmission through different dialectal possibilities paved the way for the formation of the science of recitation (qira'at) in the Islamic scholarly tradition. In classical literature, recitations were considered not only as phonetic differences but also as variants affecting the semantic field at the level of wording, morphology, and syntax. (Oflaz, 2018, p. 11) Indeed, Ibn Mujahid (d. 324/936), while systematically classifying the recitations, emphasized that they were based on a tradition of transmission based on narration; thus, he revealed that the recitations were based on transmission rather than individual preferences and were shaped within a scholarly chain of transmission. Ibn al-Jazari (d. 833/1429) established the scholarly basis for the legitimacy of recitations by defining three fundamental conditions for a valid recitation (it must be transmitted from the Prophet Muhammad with a sound chain of narration, it must conform to the official Mushaf (Quranic text), and it must conform to the Arabic language, even if only in one aspect). This framework demonstrates that recitations are not merely differences in pronunciation but also have a structure that can permeate the realm of meaning and rulings. Therefore, the relationship between recitation, exegesis, and theology has a holistic foundation in terms of understanding the Quran and forming rulings.

Early commentary literature shows that developed commentators mentioned the various readings (qira'at), included them among themselves, and sometimes freely used these reading differences in deriving rulings. Tabari (d. 310/923), in his commentary, detailed different readings, made choices with linguistic and numerical abundance, and evaluated the meaning of these choices with the highest score. This approach shows that the relationship between reading and commentary was conducted as a hidden hermeneutical activity in the early period. Commentators such as Razi (d. 606/1210) and Qurtubi (d. 671/1273), on the other hand, revealed the semantically ambiguous reading differences more clearly through their linguistic-centered analyses.

The issue of the impact of differences in recitation on theological conclusions is particularly evident in the context of verses concerning belief. A slight change in wording can narrow or broaden the scope of a ruling, and even pave the way for sectarian differences. In this context, the "wording-meaning-ruling" relationship holds a central position in understanding the theological value of different recitations. The phrase "إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً" in verse 3:28 of Surah Al-Imran has given rise to different interpretations, both in terms of recitation and in terms of belief and politics. After quoting these recitations, Tabari discusses the differences in meaning; It provides assessments regarding from which stage the ruling becomes valid. This example shows that differences in recitation can directly affect matters of faith. It is known that differences in recitation in some verses concerning taqiyya (dissimulation) lead to differences in interpretation. Similarly, differences in verb structure or grammatical inflection in some verses can be decisive in sectarian assessments regarding the scope

of the ruling. These examples reveal that differences in recitation are not merely differences in pronunciation; they carry a layer of meaning that can produce normative consequences.

The influence of sectarian affiliation on exegetical and theological interpretations in the history of Islamic thought is a subject of extensive literature. However, the role of differences in recitation (qira'at) in the construction of sectarian rulings, especially in the context of "taqiyya," a matter of belief, has not been sufficiently examined in an independent and systematic manner. While the Sunni and Shia traditions share a common ground in general regarding the authenticity, evidential value, and binding nature of recitations, they have exhibited some different orientations in their interpretive practices. In the Sunni tradition, the general approach has been to accept all mutawatir recitations as authoritative and usable in deriving rulings. In the Shia tradition, the issue of recitation has been addressed in connection with the doctrine of imamate and the conception of narration; in some periods, a cautious approach has been taken towards differences in recitation, while in other periods, a tendency to accept existing recitations has emerged. This different epistemological background also influences the interpretation of verses related to faith.

The fundamental problem of this study is to determine the extent to which differences in recitation (qira'at) influence the formation of rulings on taqiyya (dissimulation within Islamic schools of thought). The study seeks to answer the question of whether these recitation variants remain merely linguistic differences or whether they assume a functional role within Islamic hermeneutics, transforming into normative conclusions. In this context, the main hypothesis of the research is that certain recitation differences, particularly those found in theological verses, have become apparent as a basis for the divergence of thought within Islamic schools of thought.

The issue of recitation (qira'at) occupies an important place in the Shi'ite tafsir tradition. Tusi (d. 460/1067), in his tafsir, *al-Tibyan*, mentioned the differences in recitation and evaluated their impact on meaning. Tusi's approach points not to a stance that completely rejects recitations, but rather to a methodology that evaluates them within the framework of narration and meaning. In a later period, Tabatabai (d. 1981), in *al-Mizan*, addressed the differences in recitation within the context of tafsir; however, he adopted an approach that prioritized the apparent meaning of the text in deriving rulings. This shows that the issue of recitation in the Shi'ite tradition has taken on different nuances throughout its historical development.

Methodologically, this study is based on a qualitative and comparative analysis. First, the evidential value of different readings (qira'at) and the approaches of different schools of thought (madhhabs) will be examined within a theoretical framework; then, the differences in readings in selected verses concerning "taqiyya" will be identified and comparatively analyzed through classical tafsir and kalam literature. The interpretations of Sunni commentators such as Tabari, Razi, Qurtubi, and Abu Hayyan, and Shi'ite commentators such as Tusi, Tabarsi, Balaghi, and Tabatabai will be evaluated comparatively; and how the choice of wording affects the outcome of the ruling will be analyzed. Thus, the relationship between reading and kalam will be demonstrated through concrete examples.

To ensure a comprehensive and sound understanding of the subject, the relationship between recitation (qira'at) and theology (kalam) will be examined first. Following this theoretical foundation, the main body of the study, "An Examination of the Concept of Taqiyya in the Context of Recitation and Exegesis (Specifically in Sunni and Shia Studies)," will be addressed.

1. The Epistemological Dimension of the Concept of Taqiyya

The concept of taqiyya, in the dictionary, comes from the word "vky," meaning "to protect oneself, to 'avoid'" (İbn Manzûr, ts, s. "vky", md.). The word "taqiyya" is derived from the root word "vikaye." In terminology, taqiyya is generally used to mean protecting one another from harm and

danger. Many definitions have been given for the concept. Ibn Manzur stated that the readings “تَقِيَّةٌ” and “تَقِيَّةٌ” carry the same meaning. (Ibn Manzûr, ts, p. 15/401) Ibn Faris defined taqiyya as follows: "The root of the word taqiyya is to protect and preserve something." (Ibn Fâris, 1979, p. 6/131-133). Ibn al-Qayyim defined taqiyya as follows: "Taqiyya is when a person says something he would not normally say in order to prevent harm that he fears will befall him." (el-Halîfe, 1987, p. 9)

Serakhsi defines it as follows: "Taqiyya is the act of protecting oneself and outwardly proclaiming something one does not truly believe, even if there is a possibility of harm". (Serahsî, 1409, p. 24/45)

Hafîz Ibn Hajar defines taqiyya as follows: "Taqiyya is the act of a person refraining from revealing the beliefs and thoughts she harbors within herself". (Ibn Hacer, 2000, p. 12/314)

One of the most significant definitions of *taqiyya* proposed by the scholars of Imâmî Shi‘ism belongs to Shaykh al-Mufîd. He defines *taqiyya* as follows: “*Taqiyya* is the concealment of the truth, the withholding of one’s beliefs, and outwardly conforming to opponents in order to protect oneself from those who may cause harm in matters pertaining to either worldly affairs or religion.”. (el-Halîfe, 1987, p. 11)

According to al-Mufîd, taqiyya is defined as concealing one’s belief out of fear of harm that may arise from opponents. In this context, the term *opponents* generally refers, in his usage, to the Ahl al-Sunna. Thus, taqiyya denotes outwardly professing adherence to a sect that the Ahl al-Sunna regard as false, while concealing the sect that the Râfîdîs consider to be the true one. (el-Kâfari, 1994; el-Mu‘tik, 1990, p. 805)

As mentioned in the introduction to this study, although the term "taqiyya" does not appear directly in the Quran, it has been associated with the "تَقِيَّةٌ" recitation in Surah Al-Imran and has been considered a permission that can be resorted to, especially in cases of necessity. The Quran considers those who are forced to disbelieve under duress but whose hearts are firm in faith to be excused in Surah An-Nahl 16/106: "And whoever disbelieves in Allah after having believed, except one who is compelled to disbelieve while his heart is full of faith, then upon them is the wrath of Allah, and for them is a great punishment". (Karaman et al., 2012, p. 3/443) And the example of a believer who concealed his faith is given in Al-Mu'min 40:28: "A believer from the family of Pharaoh, who concealed his faith, said: 'Will you kill the man because he says, "My Lord is Allah"? While he has brought you verses from your Lord..." (Karaman et al., 2012, p. 4/653) These verses are considered among the religious foundations of the concept of taqiyya (concealment). The fact that Ammar ibn Yasir was forced to utter words of denial under duress, and that the Prophet Muhammad excused him for this, is also evaluated within this context. (Taberî, 2003, p. 14/372-373)

The concept of taqiyya has become a systematic sectarian principle, particularly within the Shia tradition. Many Shia sects, especially the Imamiyya, have adopted taqiyya as a legitimate method to protect their followers from political pressures and social threats. Particularly from the time of Muhammad al-Baqir and Ja'far al-Sadiq, taqiyya has been considered not only a method of individual protection but also an effective tool for preserving sectarian identity. During this period, taqiyya has been regarded as a fundamental element of religion in some Shia circles; indeed, narrations suggesting that "taqiyya constitutes a large part of religion" have gained significant prominence in sectarian literature. However, there have been differing interpretations among Shia scholars regarding the limits of taqiyya. Moderate Usuli scholars, such as Sheikh Mufid, have considered taqiyya permissible in necessary situations such as the protection of life and property, but have stated that it cannot be applied in situations that would lead to the killing of innocent people. It was also emphasized that taqiyya concerns only verbal declaration, not inner belief; the individual must maintain their true belief within themselves. (Öz, 2010, p. 39/453-454)

2. Verses Related to Taqiyya

Although the concept of taqiyya (dissimulation of faith) is not directly defined as a term in the Quran, it has been addressed in certain verses, particularly those related to situations involving oppression, fear, security concerns, and concealment of one's beliefs. In this context, commentators have evaluated specific verses in terms of the legitimacy and limits of taqiyya; these verses have been the subject of different interpretations and approaches within both Sunni and Shia commentary traditions. The issue has primarily revolved around verses 3:28, 3:118, 16:106, and 40:28 of Surah Al-Imran.

3. Qirā'at Variations in the Verses Related to Taqiyya and the Sectarian Interpretations of Sunni and Shi'i Exegetes

The differences in recitation found in the verses associated with taqiyya have given rise to various possibilities for interpretation at the level of wording and meaning; this has paved the way for commentators to make different assessments in line with their sectarian leanings. Especially in the Sunni and Shia tafsir traditions, these recitation variations have been examined within the framework of the legitimacy, scope, and doctrinal dimension of taqiyya, developing different interpretive perspectives. The verse in question is as follows:

Surah Al-i Imran in the Holy Quran "... أُولَئِكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ ... The verse, "There is nothing in God except that one of them should fear God with fear" (Âl-i Īmrân 3/28) the Qur'anic verse "Believers should not take disbelievers as allies in preference to believers. Whoever does this has indeed cut himself off from Allah". (Karaman et al., 2012, p. 1/536) "It is interpreted as follows."

The word "تَقِيَّةً" in the verse in question is among the widely accepted readings (mutawatir). While Nafi, Ibn Kathir, Abu Amr, Ibn Amir, Asim, Hamza, Kisa'i, Abu Ja'far, and Khalaf al-Ashir read it as "تَقِيَّةً" as it appears in the Quran, Ya'qub read it as "تَقِيَّةً". (İbn Mucâhid, 1119, p. 204; İbnü'l-Cezerî, 2008, p. 2/239). (el-Hayyâtî, 2007, p. 201)

Some Shia scholars have recited the word "تَقِيَّةً" in this verse as "تَقِيَّةً" and associated it with the concept of "taqiyya" (dissimulation). While this approach points to the importance of this concept within the school of thought, it does not explicitly assert that the word in question represents a technical difference in recitation. On the other hand, the commentators Tusi and Tabarsi (d. 548/1154) state that the "تَقِيَّةً" recitation is mentioned as a narration attributed to figures such as Hasan al-Basri, the linguist al-Farra, and the renowned recitation authority Ibn Mujahid. This indicates that while it enjoys a certain level of interest within the Shi'ite tradition, it does not possess the generally accepted quality of a reading according to classical recitation criteria. (Tûsî, 1231, p. 1/435)

4. An Examination of Taqiyya in Sunnî and Shî'î Intellectual Traditions

According to the understanding of Ahl al-Sunnah wa'l-Jama'ah, there is no doubt about the legitimacy of practicing taqiyya in cases of necessity and life-threatening situations. However, the fundamental condition for taqiyya in this approach is that the person must be facing a serious threat or harm. Therefore, it is accepted that a strong and compelling reason must exist for a Muslim to resort to taqiyya. Indeed, al-Jassas states that while taqiyya is a permission granted by Allah, it is not a mandatory obligation, but rather a convenience that can be resorted to when necessary. Furthermore, according to him, abandoning taqiyya and openly stating the truth is considered a more virtuous act. (Cessâs, 1412, p. 2/290)

Within this framework, it is narrated that some companions of the Prophet, even when forced under pressure and torture to utter blasphemous words, refused and chose martyrdom instead. (İbn Kesîr, 1999, p. 1/358)

In this context, the story of Hubayb ibn Adiyy (may Allah be pleased with him) is cited as an example. According to the narration, the polytheists captured Hubayb, imprisoned him, and demanded that he insult the Prophet; however, he patiently endured without resorting to taqiyya (dissimulation) and preferred to be killed. It is reported that the Prophet (peace and blessings be upon him) said about him, "He is one of the most virtuous of martyrs," and in another narration, he said, "He is my companion in Paradise." However, this story has been challenged through the incident of Ammar ibn Yasir (may Allah be pleased with him) resorting to taqiyya under pressure from the polytheists, and the matter has been discussed within the framework of different narrations. (el-Halife, 1987, p. 10)

Among these definitions, the one most widely accepted and considered fundamental in Imami texts is that of Sheikh Mufid. This is because, by his expression "appearing to be in harmony with the opponents," he refers to those who oppose the Imami belief, and especially the understanding of the Twelve Imams. Indeed, Ibn Babawayh, one of the early Imami scholars known as "Saduq," explicitly stated this point in his commentary on verse 3 of Surah al-Baqarah, saying: "The faith mentioned in the verse 'Those who believe in the unseen...' is not merely belief in resurrection after death, judgment, reward, and punishment. True faith is only complete with belief in the Qaim Mahdi and the Imams." Here, the term "opponents" refers to members of the Ahl al-Sunnah according to Imami sources, because they oppose the Imami creed and methodology. (el-Halife, 1987, pp. 26-27)

The Shi'ite commentator Bahrami stated that the reading of "تَقِيَّةً" in this verse is found in the Mushaf of Abdullah ibn Mas'ud and that this wording was narrated from the Imams of Ahl al-Bayt. Furthermore, according to a hadith narrated from Husayn ibn Zayd ibn Ali, it is reported that the Prophet himself approved of and deemed permissible the act of taqiyya, stating, "One who does not practice taqiyya has no faith." (Behrâni, 2006, p. 2/18)

However, the authenticity of this report remains disputable, as it is difficult to maintain that such a statement can be reliably attributed to the Prophet (peace and blessings be upon him).

The role of the Imami Shia sect in the issue of taqiyya is of considerable importance. In this context, taqiyya in Imami Shia Islam is not considered merely a temporary method of protection resorted to in cases of necessity, but rather a fundamental principle directly related to the doctrinal and intellectual structure of the sect. Although there is no significant disagreement between Sunni and Shia regarding the literal meaning of taqiyya, the main difference lies in the terminological meaning of the concept. In Imami thought, taqiyya has become a multifaceted concept encompassing the fields of jurisprudence, theology, and methodology, and has been placed in a central position in the sect's literature. In definitions provided by Imami scholars, taqiyya is generally explained as "concealing belief," "covering up the truth," and "appearing compliant towards opponents." Sheikh Mufid's definition is one of the most prominent examples of this. According to him, taqiyya is the act of concealing one's beliefs and outwardly appearing compliant with opponents in order to protect oneself from harm, whether worldly or religious. Similarly, Murtaza al-Ansari, Hasan al-Bajnurdi, and some other Shi'ite scholars have defined taqiyya as a method of protecting oneself from harm by opponents by acting contrary to the truth. (el-Halife, 1987, pp. 23-24)

In Imami sources, the term "opponent" mostly refers to members of the Ahl al-Sunnah. This is because, according to Imamiyya, the belief in imamate and the twelve imams is a fundamental element of true faith. Therefore, those who do not accept the concept of imamate have been considered, in some extreme interpretations, as "those who oppose the people of truth"; and in some narrations, they have even been associated with disbelief. This approach is more clearly revealed in the statements of some Shia scholars such as Majlisi. Indeed, in this understanding, taqiyya has ceased to be merely a political or social method aimed at protection from external pressures; it has transformed into a tool for preserving sectarian identity. Furthermore, it is stated that the Imami understanding of taqiyya is closely related to historical conditions. It is argued that Shia communities

have been subjected to political pressures and social exclusion throughout history, and therefore have been forced to conceal their beliefs. Some contemporary Shia scholars, such as Shirazi, have also viewed taqiyya as a natural defense mechanism for minorities living against a dominant majority.(Şirâzi, 1411, p. 147)

However, it is argued that the Imami sect systematically adopted taqiyya not only due to political pressures, but also because of its harsh rhetoric against the Companions and its intense practice of declaring others as infidels.(el-Halîfe, 1987, pp. 25-26)

In conclusion, it is emphasized that in Imamiyya, taqiyya gradually evolved from a temporary dispensation to a distinctive characteristic of the school. This understanding differs from the limited taqiyya concept of Ahl al-Sunnah, which is based on necessity and personal safety; in Imamiyya, it transformed into a comprehensive principle of faith that preserves sectarian affiliation and regulates relations with opponents.

Interpretations of the term "taqiyya" by Shia commentators:

Shia commentators have interpreted certain verses, particularly in the context of fear, personal safety, and concealment of faith, within the framework of the concept of "taqiyya." In the Imami tradition of exegesis, taqiyya is considered not only a political method of protection but also a legitimate religious permission that can be resorted to in times of necessity. In this context, as mentioned above, verses Al-Imran 3:28 and An-Nahl 16:106 are among the main texts upon which Shia commentators have based their understanding of taqiyya.

In this context, Sheikh Tusi, a classical Shi'ite commentator, while explaining the expression "تَقِيَّةٌ" (taqiyya), stated that it is permissible for a believer to conceal their faith in a state of fear, and considered this within the scope of the permission of taqiyya. According to him, this permission is valid as long as the faith in the heart remains firm. Tusi says: "التقية جائزة عند الخوف على النفس" "Taqiyya is permissible in a state of fear for one's life".(Tûsî, 1231, p. 2/434). Based on this, it can be said that Tusi's interpretation is based on the meaning of "التقية" ("Taqiyyaten").

In this context, Tusi explained the wording by referring to the principle of taqiyya, which holds an important place in Shi'ite imamate thought. For him, the fundamental message of the verse is that a believer can act differently outwardly while preserving his faith in his heart in the face of danger to his life and property. Therefore, in Tusi's interpretation, "تَقِيَّةٌ" is conceptually reduced to "التقية" (taqiyya).

Similarly, in interpreting the relevant verse, Tabersi considered taqiyya legitimate in cases of necessity, and substantiated his view particularly with narrations from Shia imams. According to him, the word "تَقِيَّةٌ" in the verse permits a believer to outwardly agree when they fear harm.(Tabersî, 1426, p. 2/221). According to Tabersî's interpretation, it can be said that "تَقِيَّةٌ" is based on the "Tuketen" reading.

Tabersi adopted a similar approach, explaining the word "تَقِيَّةٌ" in light of narrations from Shi'ite imams. Here, the point of reference was not the science of recitation, but the narrations of the Ahl al-Bayt. Tabersi argued that the verse permits apparent consent in cases of fear of harm to the believer, thus directly associating the word "تَقِيَّةٌ" with the doctrine of taqiyya (dissimulation).

Tabatabai (d. 1402/1981), a later Shi'ite commentator, evaluated taqiyya from a more systematic and social perspective. He stated that verse 3:28 of Surah Al-Imran contains a permission to protect human life, social order, and religious existence, thus indicating that taqiyya is based on both rational and religious principles. In this context, taqiyya is a practice aimed at protecting Islam as a precautionary measure.(Tabâtabâî, 1417, p. 3/177-178).

Tabataba'i, however, addressed the issue within a broader framework. He did not limit the word "نُفَاةٌ" (taqiyya) solely to individual fear, but rather considered it a general principle protecting the interests of religion, society, and believers. Therefore, Tabataba'i's reference is not only narrations but also rational expediency and the principle of social protection. According to him, "نُفَاةٌ" in the verse constitutes the Qur'anic basis of taqiyya.

Moreover, Furthermore, Feyz-i Kâşânî (d. 1091/1680), while interpreting the verses related to taqiyya, centered his analysis on the sayings of the imams and considered taqiyya as one of the fundamental principles of Shi'ite thought. According to him, especially during periods of oppression, taqiyya is a necessary method that serves to protect the sect. (Kâşânî, 1419, p. 2/27-28)

As can be understood from these statements, early and later Shi'ite commentators mostly interpreted the verse associated with taqiyya within the framework of the principle of fear and necessity; however, in the later period, this approach has become a more systematic and sectarian doctrine.

Therefore, it can be said that Shi'ite commentators, when justifying the relevant reading or wording, primarily rely on the following references:

From a linguistic perspective: The words "نُفَاةٌ" and "التقية" share the same root (وقى) and have a similar meaning.

From a narrative perspective: Narrations of taqiyya transmitted from the Ahl al-Bayt and Shi'ite imams.

From a theological perspective: The principle of taqiyya developed within the doctrine of imamate.

From a jurisprudential perspective: The concept of permission aimed at protecting life, property, and religion.

From a rational-expediency perspective (especially in Tabataba'i): The principle of social precaution aimed at protecting the believer and the religious structure.

In this context, Shi'ite commentators have mostly referred to the word "نُفَاةٌ" as the concept of "التقية" (taqiyya); they have interpreted the verse as one of the Qur'anic foundations of the taqiyya doctrine. However, rather than saying that it is accepted as a new reading independent of the mutawatir readings in classical Shi'ite commentaries, it would be more accurate to state that the interpretive and doctrinal interpretation of the word has been shaped around "التقية".

Interpretations of the term "taqiyya" by Sunni commentators:

Sunni commentators have generally addressed verses associated with taqiyya within the context of necessity, fear, and coercion; they have stated that this permission is a temporary authorization aimed at protecting one's life and religion. In particular, the verses "إِلَّا أَنْ تَنْفُوا مِنْهُمْ نُفَاةٌ" in Al-Imran 3:28 and An-Nahl 16:106 are among the most frequently interpreted texts in the context of taqiyya within the Sunni tafsir tradition. However, unlike the systematic understanding of taqiyya in Shia Islam, Sunni commentators have limited this permission to states of necessity and have not considered it a permanent sectarian principle.

The early commentator Tabari (d. 310/923), while explaining the aforementioned recitation, stated that a believer may be gentle with his tongue when fearing for his life, but it is not permissible for him to incline towards disbelief and denial in his heart. According to him, the permission in the verse is only specific to a state of fear. Tabari says: "However, this permission applies only if you are under their dominion and fear for your life from them". (Taberî, 2003, p. 5/317-318)

Maturidi (d. 333/944), in his interpretation of the relevant verse, stated that *taqiyya* is a permission resorted to in cases of necessity and emphasized that it does not mean denial in the heart. According to him, a person may verbally consent under the fear of death or severe punishment. (Mâtürîdî, 2005, p. 2/286)

Fakhr al-Dîn al-Râzî (d. 606/1210) addressed the issue of *taqiyya* in greater detail from a theological (*kalāmî*) perspective and maintained that the relevant verse grants a concession for outward conformity in situations involving fear for one's life. However, according to al-Râzî, remaining steadfast and openly proclaiming the truth constitutes the more virtuous course of action. He also cites the account of 'Ammār b. Yāsir in this context as an illustrative example. Accordingly, it cannot be asserted that *taqiyya* is permissible in an absolute or unrestricted sense. (Râzî, 2020, p. 8/13-15)

Ibn Kathir (d. 774/1373), supporting the recitation of تَقِيَّةٌ with verse 16/106 of An-Nahl, included the incident of Ammar ibn Yasir being forced by the polytheists and stated that a word of disbelief uttered under duress does not harm the person as long as the heart is reassured by faith. According to Ibn Kathir, this is a concession; however, patiently enduring hardship is considered superior. (İbn Kesîr, 1999, p. 2/30-31) Alusi (d. 1270/1854), a later commentator who used a similar expression, also considered *taqiyya* within the scope of the principle of necessity and interpreted it as a temporary permission, not a permanent method. Criticizing the Shia understanding of *taqiyya*, Alusi emphasized that the relevant verses are only valid in cases of fear. (Âlûsî, t.y., p. 3/121-122).

Consequently, Sunni commentators base their interpretation of *taqiyya* on the verse "تَقِيَّةٌ" (*taqāt*). They generally interpret it within the framework of coercion and fear for one's life, considering *taqiyya* as an exceptional and temporary permission. Unlike the Shia approach, this view considers the heart's steadfastness in faith as the fundamental criterion, and *taqiyya* is not transformed into a permanent principle of belief.

5. The Religious Ruling on the Term "Taqiyya" According to Sunni and Shia Schools of Thought

In Islamic jurisprudence, the issue of *taqiyya* (dissimulation) has been primarily addressed within the framework of necessity, coercion, and self-preservation principles; it has been considered an exceptional permission that a person may resort to when their life, property, or fundamental rights are under serious threat. Jurists have deemed it permissible for a believer to utter certain words of disbelief verbally, provided they maintain their faith in their heart, especially in cases of fear of death, severe torture, or irreparable harm. This approach is based on the principle of "self-preservation," one of the fundamental aims of Islamic law.

According to Sunni scholars, *taqiyya* (dissimulation of faith) is mostly considered a "permission" from a jurisprudential perspective; therefore, concealing one's beliefs under compelling circumstances is considered religiously permissible. However, some jurists have stated that the ruling on *taqiyya* may change depending on the degree of necessity. Accordingly, when the threat of death or serious harm becomes certain, resorting to *taqiyya* to protect oneself is not only permissible but, in some cases, even considered obligatory for the sake of self-preservation. This is because in Islamic law, deliberately leading oneself to destruction is not considered legitimate. Therefore, temporarily displaying a different outward stance to protect one's life has been evaluated within the principle of necessity. Furthermore, while accepting the permission of *taqiyya*, jurists have also emphasized that patiently speaking the truth in the face of pressure and oppression is a more virtuous act. For this reason, the issue has often been addressed in classical jurisprudential literature within the framework of a balance between "determination" and "permission." While resorting to *taqiyya* (dissimulation)

is considered legitimate, enduring persecution while maintaining one's religious stance is regarded as a higher moral standard. The attitudes of early Muslims, in particular, towards the oppression they faced, form the theoretical basis of this approach. (Cessâs, 1412, p. 2/10-11; Serahsî, 1409, p. 24/45)

On the other hand, Islamic jurists have been meticulous in defining the boundaries of taqiyya (dissimulation). Accordingly, taqiyya has been primarily evaluated in the realm of verbal expressions; inwardly consenting to disbelief or embracing denial has never been considered legitimate. Similarly, actions that lead to harming others, abolishing fundamental religious precepts, or disrupting social order have not been deemed appropriate to be considered within the scope of taqiyya. Thus, taqiyya is not an unlimited method of concealment, but rather a limited, temporary, and exceptional legal permission granted only in cases of necessity. (Kurtubî, 1427, p. 4/57)

Consequently, according to Sunni Islam, taqiyya (dissimulation) is considered a legitimate concession aimed at protecting human life and belief; however, it is particularly emphasized that this permission is limited to conditions of necessity. This approach reflects a balanced legal understanding that aims to preserve the fundamental principles of religion on the one hand, while safeguarding the individual's safety on the other.

Shia scholars have differing opinions regarding the ruling on taqiyya (dissimulation of the Prophet). For instance, according to Sheikh Mufid, taqiyya is obligatory in some circumstances and cannot be abandoned until the emergence of the Imam. According to him, whoever abandons taqiyya is considered to have left the religion of Allah and the Imami school of thought; furthermore, they would be seen as having opposed Allah, His Messenger, and the Imams.

Tusi, however, limited the obligation of taqiyya to situations of fear. He stated that taqiyya is obligatory when a person fears for their life; however, he also noted that speaking the truth openly is permissible in some situations. He then cited a narration about two Muslims, in which the Prophet (peace and blessings be upon him) said of one of them, "He acted according to the permission," and of the other, "He acted virtuously by speaking the truth openly." This approach shows that taqiyya is a permission, but speaking the truth openly can be considered more virtuous when necessary. (Tûsî, 1231, p. 2/434-435)

The fundamental reason for the اختلاف (disagreement) within the Imami school regarding the ruling on taqiyya (dissimulation) stems from the differences in the narrations transmitted in the name of the Imams. Some narrations consider taqiyya absolutely necessary, while others allow its abandonment in certain circumstances. However, the generally accepted view within the school is that taqiyya is obligatory in most cases, while its abandonment is permissible in some instances. Contemporary Imami scholars largely maintain this approach. Indeed, Hasan al-Bajnurdi states that taqiyya is not only permissible but also obligatory in some cases, and is even considered one of the fundamental principles of religious rulings. According to him, taqiyya can sometimes become a necessary method to prevent harm and protect oneself from social pressures. Furthermore, Imami scholars often consider taqiyya and coercion (ikrah) to be closely related. Shirazi argues that there is no significant difference in ruling between coercion and taqiyya. However, the text criticizes this view, stating that coercion has its own specific rulings and that not every case of coercion can be classified as taqiyya. This is because, according to scholars of Islamic jurisprudence, there are significant differences between coercion and taqiyya, both in terms of cause and ruling. (el-Halîfe, 1987, p. 28; el-Kûleynî, 1371, p. 2/217; Şîrâzî, 1411, p. 5/44; Tabersî, 1426, p. 1/430)

In conclusion, it appears that taqiyya is not merely a temporary permission resorted to in cases of necessity, but rather an important part of the belief and practice system of the school of thought. However, due to differences in narrations within the school, it does not seem possible to speak of absolute unity regarding the ruling on taqiyya.

Conclusion

This study, titled "An Examination of the Concept of Taqiyya in the Context of Recitation and Exegesis (Specifically Sunni and Shia)," aims to reveal the impact of differences in recitation in verses associated with taqiyya on sectarian interpretations. The study, focusing particularly on the phrase "إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً" in verse 3:28 of Surah Al-Imran, demonstrates that differences in recitation are not merely phonetic or dialectal; they are also a significant factor influencing theological, jurisprudential, and sectarian interpretations. As the research shows, the science of recitation (qira'at), while a tradition-centered discipline aiming to preserve the wording of the Quran, has also directly influenced the fields of exegesis (tafsir) and theology (kalam). Commentators have not merely considered different recitation styles as differences in reading; they have taken into account the semantic changes in the words, deriving various rulings and interpretations from them. This reveals the significant hermeneutical foundation of the recitation-exegesis relationship in the history of Islamic thought. In particular, differences in recitation in verses related to matters of faith have directly influenced how different schools of thought interpreted the relevant texts.

The issue of taqiyya (dissimulation) stands out as a noteworthy example in this context. Examining the approaches of both Sunni and Shia schools of thought to the relevant verses reveals that both traditions accept taqiyya as legitimate to a certain extent. However, there are significant differences between the schools of thought regarding the scope, limits, and religious value of the concept. In the Sunni tradition, taqiyya has been considered a temporary permission, limited to cases of necessity such as fear of death, severe pressure, or coercion. In this approach, maintaining one's faith in one's heart is considered the fundamental criterion; taqiyya has not been transformed into a permanent religious principle. The explanations of commentators such as Tabari, Maturidi, Razi, Ibn Kathir, and Alusi reflect this common framework of approach.

In Shia tradition, taqiyya has acquired a more systematic character throughout history. Especially in Imami Shia Islam, due to political pressures, social exclusion, and developments related to the doctrine of imamate, taqiyya has been considered not only a method of individual protection but also a fundamental principle that preserves the existence and identity of the sect. The explanations of Shia scholars such as Sheikh Mufid, Tusi, Tabarsi, Fayz-i Kashani, and Tabatabai clearly reveal the central position of taqiyya within Shia thought. In this context, taqiyya has ceased to be a temporary concession and has been interpreted in some Shia circles as one of the fundamental elements of the sect.

The study also evaluated the reading of "تَقِيَّةً" (taqiyya), mentioned in some Shi'ite sources in relation to the word "تَقَاةً" (taqāḥa). It appears that this reading is not considered within the scope of mutawatir or sahih readings according to classical reading criteria; rather, it is addressed more at the level of narration and interpretation. However, the association of this word with the concept of "taqiyya" (dissimulation) in Shi'ite thought is noteworthy in terms of showing how sectarian interpretations are linked to reading narrations. This situation reveals that differences in readings can sometimes be used as interpretive tools to strengthen the theoretical foundation of sectarian thought. One of the important conclusions reached in the research is that the influence of reading differences on sectarian interpretations often occurs not directly, but through the method of interpretation and epistemological approach. Although Sunni and Shia schools of thought proceed from the same verse and wording, they have reached different conclusions based on their respective theological and methodological principles. Therefore, the fundamental reason for the divergence between the schools is not solely differences in recitation (qira'at), but rather the epistemological basis on which these recitations are evaluated. In this respect, the issue of recitation emerges as one of the auxiliary elements influencing the shaping of sectarian thought. Furthermore, this study has shown that the issue of taqiyya (dissimulation) is not merely a political or historical debate; it is also directly related

to the processes of understanding the Quran, interpreting the text, and deriving rulings. In particular, the interpretations developed by commentators based on different recitations in matters such as fear, coercion, and concealing belief have made the relationship between exegesis, jurisprudence, and theology more visible. Thus, it has been shown that recitations are not merely a field limited to recitation in the history of Islamic thought; On the contrary, it has been concluded that it has created an effective basis for interpretation in sectarian and doctrinal debates.

In conclusion, this study attempts to illustrate the impact of differences in recitation on sectarian thought through the example of "taqiyya" (dissimulation). The examination reveals that while Sunni and Shia schools of thought draw upon the same texts, they develop distinct interpretive traditions; this difference largely stems from the theological and epistemological approaches of the respective schools. Therefore, recitations are not merely a technical area expressing differences in reading; they are also significant scholarly elements shaping the interpretive methods, sectarian affiliations, and religious understandings of Islamic thought.

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Takıyye Kavramı Üzerine Kıraat ve Tefsir Bağlamında Bir İnceleme (El-i Sünnet ve Şîa Özelinde)

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm'in nüzul süreci ve vahyin farklı lehçe imkânları çerçevesinde aktarımı, İslâm ilim geleneğinde kırâat ilminin teşekkülüne zemin hazırlamıştır. Kırâatler, klasik literatürde yalnızca fonetik farklılıklar olarak değil; lafız, sarf ve nahiv düzeyinde anlam alanını etkileyen varyantlar olarak değerlendirilmiştir. Nitekim İbn Mücâhid (ö. 324/936), kırâatleri sistematik biçimde tasnif ederken onların rivayet temelli bir nakil geleneğine dayandığını vurgulamış; böylece kırâatlerin bireysel tercihlerden ziyade nakle dayandığını, ilmî bir isnad zinciri içinde şekillendiğini ortaya koymuştur. (İbn Mücâhid, 1119, s. 48) İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) ise sahih kırâat için üç temel şart (sahih senedle Hz. Peygamber'den gelmesi, resm-i mushafa uygunluk arz etmesi ve bir vecih bile olsa Arap diline uygunluk) belirleyerek kırâatlerin ilmî meşruiyet zeminini tayin etmiştir. (İbnü'l-Cezerî, 2002, s. 1/22) Bu çerçeve, kırâatlerin yalnızca tilavet farklılığı değil, anlam ve hüküm alanına sirayet edebilen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kırâat-tefsir-kelam ilişkisi, Kur'an'ın anlaşılması ve hükümlerin teşekkülü açısından bütüncül bir zemine sahiptir.

Erken dönem tefsir literatürü incelendiğinde müfessirlerin kırâat vecihlerini zikrettikleri, bu vecihler arasında tercihte bulundukları ve zaman zaman hüküm istinbatında kırâat farklılıklarını belirleyici unsur olarak kullandıkları görülmektedir. Taberî (ö. 310/923), tefsirinde farklı kırâatleri ayrıntılı biçimde nakletmiş, dilsel ve rivayet temelli gerekçelerle tercihlerde bulunmuş ve bu tercihlerin anlam üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. (Taberî, 2003a, s. 1/51-52) Bu yaklaşım, kırâat-tefsir ilişkisinin erken dönemde bilinçli bir hermenötik faaliyet olarak yürütüldüğünü göstermektedir. Râzî (ö. 606/1210), Kurtubî (ö. 671/1273) gibi müfessirler ise dil merkezli analizleriyle kırâat farklılıklarının semantik sonuçlarını daha belirgin biçimde ortaya koymuşlardır.

Kırâat farklılıklarının kelâmî sonuçlara etkisi meselesi özellikle itikâdî âyetleri bağlamında da belirgindir. Zira lafızdaki küçük bir değişiklik, hükmün kapsamını daraltabilmekte veya genişletebilmekte; hatta mezhebî farklılaşmaya zemin hazırlayabilmektedir. Bu bağlamda “lafız–mana–hüküm” ilişkisi, kırâatlerin kelâmî değerini anlamada merkezi bir konuma sahiptir. Âl-i İmrân sûresi 3/28. ayette yer alan “إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً” ifadesi, hem kıraat hem de itikadî ve siyasî, farklı yorumlara zemin hazırlamıştır. Taberî, söz konusu kırâatleri naklettikten sonra anlam farklılıklarını tartışmakta; hükmün hangi safhadan itibaren geçerli olacağına dair değerlendirmelerde bulunmaktadır. (Tâberî, 1422, s. 7/90-93) Bu örnek, kırâat farklılıklarının itikadî konulara ilişkin doğrudan etkili olabildiğini göstermektedir. Söz konusu olduğunda, takıyye'ye ilişkin bazı âyetlerdeki kırâat farklılıklarının yorum farklılıklarına yol açtığı bilinmektedir. Benzer şekilde bazı âyetlerdeki fiil yapısı veya i'râb farklılıkları, hükmün kapsamına ilişkin mezhebî değerlendirmelerde

belirleyici olabilmektedir. Bu örnekler, kırâat farklılıklarının, salt tilavet farklılığı olmadığı; normatif sonuçlar doğurabilen bir anlam katmanı taşıdığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

İslam düşünce tarihinde mezhebî aidiyetin tefsir ve kelâmî yorumlarına etkisi geniş bir literatürün konusudur. Ancak kırâat farklılıklarının mezhebî hüküm inşasındaki rolü, özellikle itikâdî bir mesele içeren “takiyye” bağlamında müstakil ve sistematik bir incelemeye yeterince konu edilmemiştir. Ehl-i Sünnet ve Şîa gelenekleri, kırâatlerin sübûtu, delil değeri ve bağlayıcılığı konusunda genel çerçevede ortak bir zemini paylaşmakla birlikte, yorum pratiğinde bazı farklı yönelimler sergilemiştir. Ehl-i Sünnet geleneğinde mütevatir kırâatlerin tamamının hüccet kabul edilmesi ve hüküm istinbatında kullanılabilir görülmesi genel bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. Şîi gelenekte ise kırâat meselesi, imamet doktrini ve rivayet tasavvuru ile irtibatlı biçimde ele alınmış; bazı dönemlerde kırâat farklılıklarına ihtiyatlı yaklaşılmış, bazı dönemlerde ise mevcut kırâatlerin kabulü yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu farklı epistemolojik zemin, itikâdî âyetlerinin yorumunda da etkisini göstermektedir.

Bu çalışmanın temel problemi, kırâat farklılıklarının takiyye’ye dair hükümlerin teşekkülünde mezhebî yorum farklılıklarını ne ölçüde etkilediğini ortaya koymaktır. Çalışma, kırâat varyantlarının sadece dilsel farklılıklar olarak mı kaldığı, yoksa mezhebî hermenötik içinde işlevsel bir rol üstlenerek normatif sonuçlara mı dönüştüğü sorusuna cevap aramaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel hipotezi, özellikle kelâmî âyetlerinde yer alan bazı kırâat farklılıklarının mezhebî düşünce farklılaşmasına zemin hazırladığı görünür hâle geldiğidir.

Şîi tefsir geleneğinde de kırâat meselesi mühim bir yer işgal etmektedir. Tûsî (ö. 460/1067), et-Tibyân adlı tefsirinde kırâat farklılıklarını zikretmiş ve bunların anlam üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Tûsî’nin yaklaşımı, kırâatleri bütünüyle reddeden bir tavırdan ziyade, rivayet ve anlam çerçevesinde değerlendiren bir metodolojiye işaret etmektedir. Daha sonraki dönemde Tabâtabâi (ö. 1981), el-Mîzân’da kırâat farklılıklarını tefsir bağlamında ele almış; ancak hüküm istinbatında metnin zahir anlamına öncelik veren bir yaklaşım sergilemiştir. Bu durum, Şîi gelenekte kırâat meselesinin tarihsel süreç içinde farklı tonlara sahip olduğunu göstermektedir.

Metodolojik olarak çalışma, nitel ve mukayeseli bir analiz yöntemine dayanmaktadır. Öncelikle kırâatlerin delil değeri ve mezhebî yaklaşımlar teorik bir çerçevede ele alınacak; ardından “takiyye”ye dair seçilmiş âyetlerdeki kırâat farklılıkları tespit edilerek klasik tefsir ve kelam literatürü üzerinden mukayeseli biçimde incelenecektir. Taberî, Râzî, Kurtubî ve Ebû Hayyân gibi Ehl-i Sünnet müfessirleri ile Tûsî, Tabersî, Belâğî ve Tabâtabâi gibi Şîi müfessirlerin yorumları karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek; lafız tercihinin hüküm sonucuna nasıl yansıdığı analiz edilecektir. Böylece kırâat–kelam ilişkisi somut örnek üzerinden ortaya konulacaktır.

Konunun bütünlüğünü ve sağlıklı bir şekilde anlaşılmasını temin etmek amacıyla öncelikle kırâat–kelam ilişkisi ele alınacaktır. Bu teorik zeminin ardından çalışmanın ana gövdesini oluşturan, “Takiyye Kavramı Üzerine Kırâat ve Tefsir Bağlamında Bir İnceleme (El-i Sünnet ve Şîa Özelinde)” işlenecektir.

1. Takiyye Kavramının Epistemolojik Boyutu

Takiyye kavramı sözlükte “korunmak, sakınmak” manalarına gelen “vky”, (İbn Manzûr, ts, s. “vky” md.) “vikaye” kelime kökünden türemiştir. İstilahta ise takıyye, genellikle insanların birbirlerinden gelebilecek zarar ve tehlikelerden korunması anlamında kullanılır. İbnü’l-Kayyim takıyyeyi şöyle tanımlamıştır: “Takıyye, kişinin başına gelmesinden korktuğu bir zararı önlemek amacıyla, normalde söylemeyeceği bir sözü söylemesidir.” (el-Halîfe, 1987, s. 9) Serahsî ise şöyle tarif eder: “Takıyye, kişinin kendisini koruması ve gerçekte inanmadığı bir şeyi, zarar görme ihtimali bulunsa bile dışarıya yansıtmasıdır.” (Serahsî, 1409, s. 24/45)

Hâfız İbn Hacer de şu tanımı yapar: “Takıyye, kişinin içinde taşıdığı inanç ve düşünceleri açığa vurmaktan sakınmasıdır.”(İbn Hacer, 2000, s. 12/314)

İmâmiyye Şîası âlimlerinin takıyye hakkında yaptıkları en önemli tanımlardan biri Şeyh Müfid’e aittir. O takıyyeyi şöyle tarif eder: “Takıyye; gerçeği gizlemek, inancı örtmek ve dünya yahut din açısından zarar verecek kimselere karşı muhaliflerle görünürde uyumlu davranmaktır.(el-Halîfe, 1987, s. 11)

Söz konusu lafız çalışmanın giriş kısmında değinildiği gibi her ne kadar Kur’an-ı Kerim’de doğrudan “takıyye” ifadesi geçmese de Al-i İmran suresinde geçen “تَكْوِيْنٌ” kırâatıyla ilişkilendirilmiş ve özellikle zorunluluk hâllerinde başvurulabilecek bir ruhsat olarak değerlendirilmiştir. Kur’ân’da, baskı altında inkâra zorlanan ancak kalbi imanla mutmain olan kimsenin mazur sayılması en-Nahl 16/106 “Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâra saparsa, kalbi imanla dolu olduğu halde baskı altında kalanın durumu müstesna olmak üzere, kim kaşlbini inkâra açarsa işte Allah’ın gazabı bunlardır. Bunlar için çok büyük azap vardır.”(Karaman vd., 2012, s. 3/443) Ve imanını gizleyen mümin örneği el-Mü’min 40/28 “Firavun ailesinden olup imanını saklayan bir mü’min kişi şöyle dedi: Adamı, rabbim Allah’tır dediği için öldürecek misiniz? Oysa o, size rabbinizden âyetler getirmiştir...”(Karaman vd., 2012, s. 4/653) âyetleri takıyye anlayışının dinî dayanakları arasında gösterilmektedir. Ammâr b. Yâsir’in maruz kaldığı baskılar karşısında inkâr sözünü söylemek zorunda kalması ve Hz. Peygamber’in bunu mazur görmesi de bu bağlamda değerlendirilmektedir.(Taberî, 2003b, s. 14/372-373)

Takıyye anlayışı, özellikle Şîî gelenekte sistematik bir mezhep prensibi hâline gelmiştir. İmâmiyye başta olmak üzere birçok Şîî fırka, siyasî baskılar ve toplumsal tehditler karşısında mezhep mensuplarını korumak amacıyla takıyyeyi meşru bir yöntem olarak benimsemiştir. Özellikle Muhammed el-Bâkır ve Ca’fer es-Sâdık dönemlerinden itibaren takıyye, yalnızca bireysel korunma yöntemi değil, aynı zamanda mezhebî kimliğin muhafazasında etkili bir araç olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte takıyye, bazı Şîî çevrelerde dinin temel unsurlarından biri olarak görülmüş; hatta “takıyyenin dinin büyük kısmını oluşturduğu” yönündeki rivayetler mezhep literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Bununla birlikte Şîî âlimler arasında takıyyenin sınırları konusunda farklı değerlendirmeler de yapılmıştır. Şeyh Müfid gibi mutedil Usûlî âlimler, can ve mal güvenliği gibi zorunlu durumlarda takıyyeyi câiz görmekle birlikte, masum insanların öldürülmesine yol açacak durumlarda uygulanamayacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca takıyyenin kalbî inancı değil, yalnızca sözlü beyanı ilgilendirdiği; kişinin iç dünyasında gerçek inancını muhafaza etmesi gerektiği vurgulanmıştır.(Öz, 2010, s. 39/453-454)

2. Takıyye ile İlişkili Âyetler

Takıyye kavramı Kur’ân’da doğrudan terimsel bir ifade olarak yer almamakla birlikte, özellikle baskı, korku, can güvenliği ve inancı gizleme gibi durumlarla ilişkilendirilen bazı âyetler çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda müfessirler, belirli âyetleri takıyye düşüncesinin meşruiyeti ve sınırları açısından değerlendirmiş; söz konusu âyetler Ehl-i Sünnet ve Şîa tefsir geleneğinde farklı yorum ve yaklaşımlara konu olmuştur. Söz konusu mesele Âl-i İmrân 3/28, Âl-i İmrân 3/118, en-Nahl 16/106, el-Mü’min 40/28 âyetleri etrafında şekillenmiştir.

3. Takıyye Âyetlerinde Kıraat Farklılıkları ve Ehl-i Sünnet ve Şîa Müfessirlerinin Mezhepsel Yorumları

Takıyye ile ilişkilendirilen âyetlerde yer alan kıraat farklılıkları, lafız ve anlam düzeyinde çeşitli yorum imkânları ortaya çıkarmış; bu durum müfessirlerin mezhebî eğilimleri doğrultusunda farklı değerlendirmelerde bulunmalarına zemin hazırlamıştır. Özellikle Ehl-i Sünnet ve Şîa tefsir geleneğinde söz konusu kıraat vecihleri, takıyye anlayışının meşruiyeti, kapsamı ve itikadî boyutu çerçevesinde ele alınarak farklı yorum perspektifleri geliştirilmiştir. Söz konusu âyet şu şekildedir:

Kur’ân-ı Kerimde yer alan Âl-i İmrân süresi “... لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَإِنَّهُ يَكُونُ مِنَ الْكَافِرِينَ” (Âl-i İmrân 3/28.) âyeti “Müminler müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa artık Allah’a olan bağı koparmış demektir”(Karaman vd., 2012, s. 1/536) şeklinde yorumlanmaktadır.

Söz konusu âyette geçen “تَقِيَّةٌ” kelimesi mütevatir kırâatler arasında yer almaktadır. İlgili kelime Nâfî, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca’fer ve Halefu’l-Âşir Kur’anda geçtiği gibi “تَقِيَّةٌ” şeklinde kırâat ederken, Ya’kûb ise “تَقِيَّةٌ” şeklinde kırâat etmiştir.(ed-Dimyâtî, 2007; İbnû’l-Cezerî, 2002, s. 1/474)

Bu âyette geçen “تَقِيَّةٌ” lafzın kırâat varyantını bazı Şîi âlimleri “تَقِيَّةٌ” şeklinde kırâat etmişler ve bunu da bir kişinin “takıyye” kavramıyla ilişkilendirmişler. Bu yaklaşım söz konusu kavramın mezhebi düşünce içerisindeki önemine işaret etmekle birlikte, ilgili lafzın teknik anlamda bir kırâat farklılığı olduğu açık bir biçimde ileri sürülmemiştir. Öte yandan müfessir Tûsî ve Tabersî (ö. 548/1154), “تَقِيَّةٌ” kırâatin, Hasan-ı Basrî, dil âlimi Ferrâ ve meşhur kırâat otoritelerinden İbn Mücâhid gibi isimlere nispet edilen bir rivâyet olarak zikredildiğini ifade etmektedir. Bu durum söz konusu Şîi gelenek içerisinde belirli bir ilgiye mazhar olduğunu, klasik kırâat kriterleri açısından genel kabul gören bir okuyuş niteliği taşıdığını göstermektedir.(Tûsî, 1231, s. 1/435)

4. Ehl-i Sünnet ve Şîa’da Takıyye Anlayışı

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat anlayışına göre, zaruret ve hayati tehlike durumlarında takıyye uygulamasının meşruiyetinde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Ancak bu yaklaşımda takıyyenin temel şartı, kişinin ciddi bir tehdit veya zarar ile karşı karşıya bulunmasıdır. Dolayısıyla Müslümanın takıyyeye başvurabilmesi için güçlü ve zorlayıcı bir sebebin mevcut olması gerektiği kabul edilmektedir. Nitekim Cessâs, takıyyenin Allah Teâlâ tarafından verilmiş bir ruhsat olduğunu belirtmekle birlikte bunun zorunlu bir yükümlülük değil, ihtiyaç hâlinde başvurulabilecek bir kolaylık olduğunu ifade etmektedir. Hatta ona göre takıyyeyi terk ederek hakkı açıkça ifade etmek daha faziletli bir davranış olarak değerlendirilmektedir.(Cessâs, 1412, s. 2/290)

Bu anlayış çerçevesinde bazı sahabilerin, baskı ve işkence altında küfür sözü söylemeye zorlandıkları hâlde bunu kabul etmeyip şehit olmayı tercih ettikleri nakledilmektedir.(İbn Kesîr, 1999, s. 1/358.) Bu bağlamda Hübejb b. Adiyy’in (r.a.) kıssası örnek olarak zikredilmektedir. Rivayete göre müşrikler Hübejb’i esir almış, hapsederek Hz. Peygamber’e hakaret etmesini istemişler; ancak o, takıyyeye başvurmaksızın sabretmiş ve öldürülmeyi tercih etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber’in (s.a.v.) onun hakkında, “O, şehitlerin en faziletlielerindendir” buyurduğu; başka bir rivayette ise “O, cennette benim arkadaşımdır” ifadelerini kullandığı nakledilmektedir.

Bununla birlikte söz konusu kıssaya, Ammâr b. Yâsir’in (r.a.) müşriklerin baskısı altında takıyyeye başvurması hadisesi üzerinden itiraz edilmiş ve mesele farklı rivayetler çerçevesinde tartışılmıştır.(el-Halîfe, 1987, s. 10)

Bu tanımlar arasında İmâmiyye'nin kitaplarında en fazla benimsenen ve esas kabul edilen tanım, Şeyh Müfid'in yaptığı tanımdır. Çünkü onun "muhaliflerle uyumlu görünmek" ifadesiyle kastettiği kimseler, İmâmiyye inancına ve özellikle On İki İmam anlayışına muhalefet edenlerdir. Nitekim İmâmiyye'nin ilk dönem âlimlerinden olan ve "Sadûk" diye anılan İbn Bâbeveyh, Bakara sûresi 3. ayetin tefsirinde bu hususu açıkça ifade ederek şöyle demiştir: "Gayba iman edenler..." ayetindeki iman, sadece öldükten sonra dirilişe, haşre, hesaba, sevap ve cezaya inanmak değildir. Gerçek iman ancak Kâim Mehdi'ye ve imamlara iman etmekle tamam olur." Burada "muhalifler" ifadesiyle kastedilenler, İmâmiyye kaynaklarında Ehl-i Sünnet mensuplarıdır. Çünkü onlar, İmâmiyye'nin akide ve usûl anlayışına muhalefet etmektedirler.(el-Halife, 1987, ss. 26-27)

Şîi müfessir Behramî bu âyette yer alan "كُفْرًا" kırâatının Abdullah b. Mes'ud'un Mushaf'ında yer aldığını ve bu lafzın Ehl-i Beyt imamlarından rivâyet edildiğini belirtmiştir. Ayrıca Hüseyin b. Zeyd b. Ali'den nakledilen bir hadise göre "Takiyye yapmayanın imanı yoktur" şeklinde bizzat Peygamber tarafından tasvib edilerek caiz olduğunu aktarılmaktadır.(Behrânî, 2006, s. 2/18) Ancak bu haberin sıhhati tartışmalıdır. Çünkü Hz. Peygamber'den (s.a.v) böyle bir ifadenin rivayet edilmesi kanımızca doğru değildir.

Takiyye meselesinde Şîa mezhepleri içerisinde İmamiyye'nin rolü oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda, İmâmiyye Şîası'nda takıyye, yalnızca zaruret hâlinde başvurulacak geçici bir korunma yöntemi olarak değil, mezhebin itikadî ve fikrî yapısıyla doğrudan ilişkili temel bir prensip olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar Ehl-i Sünnet ile Şîa arasında takıyyenin sözlük anlamı bakımından önemli bir ihtilaf bulunmasa da esas ayrılık, kavramın terim anlamında ortaya çıkmaktadır. İmâmiyye düşüncesinde takıyye; fıkıh, kelâm ve usûl alanlarını ilgilendiren çok yönlü bir kavram hâline getirilmiş ve mezhep literatüründe merkezi bir konuma yerleştirilmiştir. İmâmiyye âlimleri tarafından yapılan tanımlarda takıyye genellikle "inancı gizlemek", "gerçeği örtmek" ve "muhaliflere karşı görünürde uyumlu davranmak" şeklinde açıklanmıştır. Şeyh Müfid'in tanımı bu konuda en belirgin örneklerden biridir. Ona göre takıyye, kişinin dünya veya din açısından zarar görmekten korunmak amacıyla inancını gizlemesi ve muhaliflerle zahirde uyumlu görünmesidir. Benzer şekilde Murtazâ el-Ensârî, Hasan el-Becnûrdî ve diğer bazı Şîi âlimler de takıyyeyi, hakikate aykırı davranarak muhaliflerin zararından korunma yöntemi şeklinde tarif etmişlerdir.(el-Halife, 1987, ss. 23-24)

İmâmiyye kaynaklarında "muhalif" kavramıyla çoğunlukla Ehl-i Sünnet mensuplarının kastedilmesidir. Çünkü İmâmiyye'ye göre imamet ve on iki imam inancı, gerçek imanın temel unsurlarındandır. Bu sebeple imamet anlayışını kabul etmeyen kimseler, bazı aşırı yorumlarda "hak ehline muhalefet edenler" şeklinde değerlendirilmiş; hatta bazı rivayetlerde onların küfürle ilişkilendirildiği görülmüştür. Meclisî gibi bazı Şîi âlimlerin ifadelerinde bu yaklaşım daha açık şekilde ortaya çıkmaktadır. Nitekim söz konusu anlayışta takıyye, sadece dış baskılardan korunma amacı taşıyan siyasî veya sosyal bir yöntem olmaktan çıkmış; mezhep kimliğini koruyan bir araç hâline dönüşmüştür. Ayrıca İmâmiyye'nin takıyye anlayışının tarihsel şartlarla yakından ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Şîi toplulukların tarih boyunca siyasî baskılara ve toplumsal dışlanmaya maruz kaldıkları, bu sebeple inançlarını gizlemek zorunda kaldıkları ileri sürülmektedir. Şîrâzî gibi bazı çağdaş Şîi âlimler de takıyyeyi, baskın çoğunluk karşısında yaşayan azınlıkların doğal bir savunma yöntemi olarak değerlendirmişlerdir.(Şîrâzî, 1411, s. 147) Bununla birlikte, İmâmiyye'nin yalnızca siyasî baskılar sebebiyle değil; aynı zamanda sahabeye yönelik sert söylemler ve yoğun tekfir anlayışı nedeniyle de takıyyeyi sistematik biçimde benimsediğini ileri sürmektedir.(el-Halife, 1987, ss. 25-26)

Netice itibariyle İmâmiyye’de takıyyenin zamanla geçici bir ruhsat olmaktan çıkarak mezhebin ayırt edici özelliklerinden biri hâline geldiği vurgulanmaktadır. Bu anlayışın, Ehl-i Sünnet’in zaruret ve can güvenliği esasına dayalı sınırlı takıyye anlayışından farklılaştığı; İmâmiyye’de ise mezhebî aidiyeti koruyan ve muhaliflerle ilişkileri düzenleyen kapsamlı bir inanç prensibine dönüştüğü ifade edilmektedir.

Şîa müfessirlerinin “takıyye” ifadesine getirdikleri yorumlar:

Şîa müfessirleri, “takıyye” kavramını özellikle korku, can güvenliği ve inancın gizlenmesi bağlamında değerlendirerek bazı âyetleri bu çerçevede yorumlamışlardır. İmâmiyye tefsir geleneğinde takıyye, yalnızca siyasî bir korunma yöntemi değil, aynı zamanda zaruret durumlarında başvurulabilecek meşru bir dinî ruhsat olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda özellikle yukarıda ifade ettiğimiz gibi Âl-i İmrân 3/28 ve en-Nahl 16/106 âyetleri, Şîi müfessirlerin takıyye anlayışını temellendirdikleri başlıca nasslar arasında yer almıştır.

Bu bağlamda klasik Şîi müfessirlerden Şeyh Tûsî, “تَقِيَّةٌ” ifadesini açıklarken, müminin korku hâlinde inancını gizlemesinin caiz olduğunu belirtmiş ve bunu takıyye ruhsatı kapsamında değerlendirmiştir. Ona göre bu ruhsat, kalben iman sabit kaldığı sürece geçerlidir. Tûsî şöyle demektedir: “التقية جائزة عند الخوف على النفس” “Can korkusu durumunda takıyye caizdir.” (Tûsî, 1231, s. 2/434)

Benzer şekilde Tabersî, ilgili âyeti yorumlarken takıyyeyi zaruret hâlinde meşru kabul etmiş ve özellikle Şîa imamlarından nakledilen rivayetlerle konuyu temellendirmiştir. Ona göre âyette geçen “تَقِيَّةٌ” ifadesi, müminin zarar görmekten korktuğu durumlarda zahirde muvafakat göstermesine ruhsat vermektedir. (Tabersî, 1426, s. 2/221) Muteahhirun dönem Şîi müfessirlerinden Tabâtabâî (ö. 1402/1981) ise takıyyeyi daha sistematik ve toplumsal bir perspektifle değerlendirmiştir. O, Âl-i İmrân 3/28 âyetinin insanın hayatını, toplum düzenini ve dinî varlığını korumaya yönelik bir ruhsat içerdiğini ifade ederek takıyyenin aklî ve şer’î bir ilkeye dayandığını belirtmiştir. Bu bağlamda takıyye, İslâm’ın korunmasını hedefleyen tedbir mahiyetinde bir uygulamadır. (Tabâtabâî, 1417, s. 3/177-178) Ayrıca Feyz-i Kâşânî (ö. 1091/1680), takıyye ile ilgili âyetleri yorumlarken imamların sözlerini merkeze almış ve takıyyeyi Şîi düşüncenin temel prensiplerinden biri olarak değerlendirmiştir. Ona göre özellikle baskı dönemlerinde takıyye, mezhebin korunmasına hizmet eden zorunlu bir yöntemdir. (Kâşânî, 1419, s. 2/27-28)

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere mütekaddim ve müteahhir Şîi müfessirler, takıyye ile ilişkilendirilen âyeti çoğunlukla korku ve zaruret ilkesi çerçevesinde yorumlamış; ancak müteahhir dönemde bu yaklaşımın daha sistematik ve mezhebî bir doktrin hâline geldiği görülmüştür.

Ehl-i Sünnet müfessirlerinin “takıyye” ifadesine getirdikleri yorumlar:

Ehl-i Sünnet müfessirleri, takıyye ile ilişkilendirilen âyetleri genellikle zaruret, korku ve ikrah hâli çerçevesinde ele almış; bu ruhsatın kişinin canını ve dinini korumaya yönelik geçici bir izin olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle Âl-i İmrân 3/28’de geçen “إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً” ve en-Nahl 16/106 âyetleri, Ehl-i Sünnet tefsir geleneğinde takıyye bağlamında en fazla yorumlanan nasslar arasında yer almıştır. Bununla birlikte Sünnî müfessirler, Şîa’daki sistematik takıyye anlayışından farklı olarak bu ruhsatı zaruret hâliyle sınırlandırmış ve sürekli bir mezhebî prensip olarak değerlendirmemişlerdir.

Mütekaddim dönem müfessirlerinden Taberî (ö. 310/923), söz konusu kırâati açıklarken müminin can korkusu taşıdığı durumlarda diliyle yumuşak davranabileceğini, ancak kalben küfür ve inkâra yönelmesinin caiz olmadığını ifade etmiştir. Ona göre âyetteki ruhsat, yalnızca korku hâline mahsustur. Taberî şöyle demektedir: “Ancak onların hâkimiyeti altında bulunur ve kendilerinden canınız hakkında korkarsanız (bu ruhsat geçerlidir).” (Taberî, 2003b, s. 5/317-318)

Mâtürîdî (ö. 333/944) de ilgili âyeti yorumlarken takıyyenin zaruret durumunda başvuru bir ruhsat olduğunu belirtmiş ve bunun kalbî inkâr anlamına gelmediğini vurgulamıştır. Ona göre kişi, ölüm veya ağır eziyet korkusu altında diliyle muvafakat gösterebilir.(Mâtürîdî, 2005, s. 2/286) Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210), takıyye meselesini kelâmî açıdan daha ayrıntılı ele almış ve ilgili âyetin, can korkusu durumunda zahîrî muvafakata ruhsat verdiğini ifade etmiştir. Ancak Râzî’ye göre sabredip hak sözü açıkça söylemek daha faziletli bir davranıştır. O, Ammâr b. Yâsir kıssasını da bu bağlamda örnek göstermektedir. Bu bağlamda mutlak takıyyeden bahsedilemez.

İbn Kesîr (ö. 774/1373) کُرَاءَتِ en-Nahl 16/106 âyetiyle destekleyerek, Ammâr b. Yâsir’in müşrikler tarafından zorlanması hadisesine yer vermiş ve ikrah altında söylenen küfür sözünün, kalp imanla mutmain olduğu sürece kişiye zarar vermeyeceğini belirtmiştir. İbn Kesîr’e göre bu durum bir ruhsattır; ancak sabrederek eziyete katlanmak daha üstün kabul edilmiştir.(İbn Kesîr, 1999, s. 2/30-31) Benzer ifadeyi kullanan müteahhir dönem müfessirlerinden Âlûsî (ö. 1270/1854) de takıyyeyi zaruret ilkesi kapsamında değerlendirmiş ve bunun sürekli bir yöntem değil, geçici bir ruhsat olduğu şeklinde yorumlamıştır. Şîa’nın takıyye anlayışını eleştiren Âlûsî, ilgili âyetlerin yalnızca korku hâlinde geçerli olduğunu vurgulamıştır.(Âlûsî, t.y., s. 3/121-122)

Sonuç olarak Ehl-i Sünnet müfessirleri, söz konusu takıyye ile ilgili “تَقِيَّةٌ” âyetini temel almaktadır. Genel olarak ikrah ve can korkusu çerçevesinde yorumlamış; takıyyeyi istisnâî ve geçici bir ruhsat olarak değerlendirmişlerdir. Bu yaklaşımda Şîa’dan farklı olarak kalbin iman üzere sabit kalması temel ölçüt kabul edilmiş, takıyye sürekli bir itikadî prensip hâline dönüştürülmemiştir.

Ehl-İ Sünnet ve Şîa’ya Göre “Takıyye” İfadesinin Dini Hükümü

İslâm fıkında takıyye meselesi, daha çok zaruret, ikrah ve nefsi koruma ilkeleri çerçevesinde ele alınmış; kişinin canı, malı veya temel hakları ciddi bir tehdit altında bulunduğu başvuru istisnâî bir ruhsat olarak değerlendirilmiştir. Fakihler, özellikle ölüm korkusu, ağır işkence veya telafisi mümkün olmayan zararların söz konusu olduğu durumlarda, müminin kalben imanını muhafaza etmek şartıyla diliyle inkâr ifade eden bazı sözleri söylemesini câiz görmüşlerdir. Bu yaklaşım, İslâm hukukunun temel gayelerinden biri olan “nefsi koruma” ilkesine dayandırılmıştır.

Ehl- Sünnet ulemasına göre fikhî açıdan takıyye, çoğunlukla “ruhsat” kapsamında değerlendirilmiş; dolayısıyla kişinin zorlayıcı şartlar altında inancını gizlemesi dinen mübah kabul edilmiştir. Bununla birlikte bazı fakihler, zaruret hâlinin derecesine göre takıyyenin hükmünün değişebileceğini ifade etmişlerdir. Buna göre ölüm veya ağır zarar tehlikesi kesinlik kazandığında kişinin kendisini korumak amacıyla takıyyeye başvurması yalnızca câiz değil, bazı durumlarda nefsin korunması bakımından vacip olarak da değerlendirilebilmiştir. Çünkü İslâm hukukunda kişinin kendisini bilinçli şekilde helâke sürüklemesi meşru görülmemektedir. Bu nedenle hayatı koruma amacıyla geçici olarak zahirde farklı bir tutum sergilemek, zaruret prensibi kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca fakihler, takıyye ruhsatını kabul etmekle birlikte, baskı ve eziyet karşısında hakikati açıkça dile getirerek sabretmenin daha faziletli bir davranış olduğunu da vurgulamışlardır. Bu sebeple mesele, klasik fıkî literatüründe çoğu zaman “azîmet ve ruhsat” dengesi içerisinde ele alınmıştır. Takıyye ruhsatına başvurmak meşru kabul edilirken, kişinin dinî duruşunu koruyarak eziyete sabretmesi daha üstün bir ahlâkî mertebe olarak değerlendirilmiştir. Özellikle ilk dönem Müslümanlarının maruz kaldığı baskılar karşısındaki tavırları, bu yaklaşımın teorik temelini oluşturmuştur.(Cessâs, 1412, s. 2/10-11; Serahsî, 1409, s. 24/45)

Öte yandan fıkıh âlimleri, takıyyenin sınırlarını belirleme konusunda da hassas davranmışlardır. Buna göre takıyye, daha çok sözlü ifadeler alanında değerlendirilmiş; kalben küfre rıza göstermek veya inkârı benimsemek hiçbir şekilde meşru kabul edilmemiştir. Aynı şekilde başkalarının canına zarar vermek, dinin temel hükümlerini ortadan kaldırmak veya toplumsal düzeni bozmak gibi sonuçlara yol açan fiillerin takıyye kapsamında değerlendirilmesi uygun görülmemiştir. Böylece takıyye, sınırsız bir gizlenme yöntemi değil; zaruret hâlleriyle sınırlı, geçici ve istisnâî bir hukukî ruhsat olarak konumlandırılmıştır.(Kurtubî, 1427, s. 4/57)

Sonuç itibarıyla Ehl-i Sünnet'e göre takıyye, insan hayatını ve inancı korumaya yönelik meşru bir kolaylık hükmü şeklinde değerlendirilmiş; ancak bu ruhsatın zaruret şartlarıyla sınırlı olduğu özellikle vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, bir taraftan dinin temel ilkelerini muhafaza etmeyi hedeflerken diğer taraftan bireyin can güvenliğini gözetten dengeli bir hukuk anlayışını yansıtmaktadır.

Şia âlimleri, takıyyenin hükmü konusunda farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Nitekim Şeyh Müfid'e göre takıyye bazı durumlarda vaciptir ve imamın ortaya çıkışına kadar terk edilmesi câiz değildir. Ona göre takıyyeyi terk eden kimse, Allah'ın dininden ve İmâmiyye mezhebinden çıkmış sayılır; ayrıca Allah'a, Resûlü'ne ve imamlara muhalefet etmiş olur.

Tûsî ise takıyyenin vacip oluşunu korku durumuyla sınırlandırmıştır. O, kişinin canı hakkında korku duyması hâlinde takıyyenin vacip olduğunu ifade etmiş; bununla birlikte bazı durumlarda hakkı açıkça söylemenin de câiz olduğunu belirtmiştir. Ardından iki Müslüman hakkında nakledilen bir rivayeti zikrederek Hz. Peygamber'in (s.a.v) onlardan biri hakkında; "Ruhsata göre amel etti", diğeri hakkında ise: "Hakikati açıkça söyleyerek faziletli davrandı" buyurduğunu aktarmıştır. Bu yaklaşım, takıyyenin bir ruhsat olduğunu; ancak gerektiğinde hakkı açıkça söylemenin daha faziletli kabul edilebildiğini göstermektedir.(Tûsî, 1231, s. 2/434-435)

İmâmiyye içerisinde takıyyenin hükmü konusundaki ihtilafın temel sebebi, imamlar adına nakledilen rivayetlerin farklılığıdır. Çünkü bazı rivayetler takıyyeyi mutlak şekilde gerekli görürken, bazıları belirli durumlarda terk edilmesini de mümkün kabul etmektedir. Bununla birlikte mezhep içerisinde genel kabul gören görüş, takıyyenin çoğu durumda vacip olduğu; bazı hâllerde ise terk edilmesinin câiz sayılabileceğidir. Çağdaş İmâmiyye âlimleri de büyük ölçüde bu yaklaşımı sürdürmektedir. Nitekim Hasan el-Becnûrdî, takıyyenin sadece câiz değil, bazı durumlarda vacip olduğunu ve hatta dinî hükümlerin temel ilkelerinden biri kabul edildiğini ifade etmektedir. Ona göre takıyye, bazen zararı önlemek ve toplumsal baskılardan korunmak amacıyla zorunlu bir yöntem hâline gelebilmektedir. Ayrıca İmâmiyye âlimlerinin takıyye ile ikrah (zorlama) kavramlarını çoğu zaman birbirine yakın değerlendirmeleridir. Şîrâzî, ikrah ile takıyye arasında hüküm bakımından büyük bir fark bulunmadığını ileri sürmektedir. Ancak metin, bu görüşü eleştirerek ikrahın kendine özgü hükümleri bulunduğunu ve her ikrah durumunun takıyye kapsamına sokulamayacağını ifade etmektedir. Çünkü usûl âlimlerine göre ikrah ile takıyye arasında hem sebep hem de hüküm bakımından belirgin farklar bulunmaktadır.(el-Halîfe, 1987, s. 28; el-Küleynî, 1371, s. 2/217; Şîrâzî, 1411, s. 5/44; Tabersî, 1426, s. 1/430)

Sonuç olarak takıyyenin yalnızca zaruret hâlinde başvurulacak geçici bir ruhsat değil; mezhebin inanç ve uygulama sisteminin önemli bir parçası olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte mezhep içerisindeki rivayet farklılıkları sebebiyle, takıyyenin hükmü konusunda mutlak bir birlikten söz etmek mümkün görünmemektedir.

Sonuç

Bu çalışma, "Takıyye Kavramı Üzerine Kırâat ve Tefsir Bağlamında Bir İnceleme (Ehl-i Sünnet ve Şia Özelinde)" başlığı çerçevesinde, takıyye ile ilişkilendirilen âyetlerdeki kırâat farklılıklarının mezhebi yorumlara etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Özellikle Âl-i İmrân sûresi 3/28. âyette yer alan "إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً" ifadesi merkez alınarak yapılan inceleme, kırâat farklılıklarının

yalnızca fonetik veya lehçe farklılığı olmadığını; aynı zamanda kelâmî, fikhî ve mezhebî yorumları etkileyen önemli bir unsur olduğunu göstermiştir. Araştırmada görüldüğü üzere kırâat ilmi, Kur'ân lafzının muhafazasını hedefleyen rivayet merkezli bir disiplin olmakla birlikte, tefsir ve kelâm alanlarında da doğrudan etkili olmuştur. Müfessirler, farklı kırâat vecihlerini sadece okuyuş farklılığı olarak değerlendirmemiş; lafızların anlam alanında meydana getirdiği değişimleri dikkate alarak bunlardan çeşitli hüküm ve yorumlar çıkarmışlardır. Bu durum, kırâat-tefsir ilişkisinin İslâm düşünce tarihinde ne derece önemli bir hermenötik zemine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle itikâdî meselelerle ilişkili âyetlerde ortaya çıkan kırâat farklılıkları, mezheplerin ilgili nassları yorumlama biçimlerini doğrudan etkileyebilmiştir.

Takıyye meselesi de bu bağlamda dikkat çekici örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ehl-i Sünnet ve Şîa'nın ilgili âyetlere yaklaşımı incelendiğinde, her iki geleneğin takıyyeyi belirli ölçülerde meşru kabul ettiği görülmektedir. Bununla birlikte mezhepler arasında kavramın kapsamı, sınırları ve dinî değeri bakımından belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Ehl-i Sünnet geleneğinde takıyye, daha çok ölüm korkusu, ağır baskı ve ikrah gibi zaruret hâllerıyla sınırlı geçici bir ruhsat olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımda kişinin kalben imanını muhafaza etmesi temel ölçüt kabul edilmiş; takıyye sürekli bir dinî prensip hâline dönüştürülmemiştir. Taberî, Mâtürîdî, Râzî, İbn Kesîr ve Âlûsî gibi müfessirlerin açıklamaları, bu yaklaşımın ortak çerçevesini yansıtmaktadır.

Şîî gelenekte ise takıyye, tarihsel süreçte daha sistematik bir mahiyet kazanmıştır. Özellikle İmâmiyye Şîası'nda siyasî baskılar, toplumsal dışlanma ve imamet doktriniyle ilişkili gelişmeler sebebiyle takıyye, yalnızca bireysel korunma yöntemi değil; mezhebin varlığını ve kimliğini muhafaza eden temel bir prensip olarak değerlendirilmiştir. Şeyh Müfid, Tûsî, Tabersî, Feyz-i Kâşânî ve Tabâtabâî gibi Şîî âlimlerin açıklamaları, takıyyenin Şîî düşünce içerisindeki merkezi konumunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda takıyye, zamanla geçici bir ruhsat olmaktan çıkmış; bazı Şîî çevrelerde mezhebin temel unsurlarından biri şeklinde yorumlanmıştır.

Çalışmada ayrıca “تَكْيُّ” lafzıyla ilişkili olarak bazı Şîî kaynaklarda zikredilen “تَكْيُّ” okuyuşu da değerlendirilmiştir. Söz konusu okuyuşun klasik kırâat kriterleri açısından mütevâtir veya sahih kırâat kapsamında değerlendirilmediği; daha çok rivayet ve yorum düzeyinde ele alındığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ilgili lafzın Şîî düşüncede “takıyye” kavramıyla ilişkilendirilmesi, mezhebî yorumların kırâat rivayetleriyle nasıl irtibatlandırıldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu durum, kırâat farklılıklarının bazen mezhebî düşüncenin teorik zeminini güçlendiren yorum araçları olarak kullanılabildiğini ortaya koymaktadır. Araştırmada ulaşılan önemli sonuçlardan biri de, kırâat farklılıklarının mezhebî yorumlara etkisinin çoğu zaman doğrudan değil, yorum yöntemi ve epistemolojik yaklaşım üzerinden gerçekleştiğidir. Ehl-i Sünnet ve Şîa, aynı âyet ve aynı lafız üzerinden hareket etmelerine rağmen, sahip oldukları kelâmî ve usûlî ilkeler doğrultusunda farklı sonuçlara ulaşabilmişlerdir. Dolayısıyla mezhepler arasındaki ayrışmanın temel sebebi yalnızca kırâat farklılıkları değil; bu kırâatlerin hangi epistemolojik zeminde değerlendirildiğidir. Bu yönüyle kırâat meselesi, mezhebî düşüncenin şekillenmesinde etkili olan yardımcı unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında çalışma, takıyye meselesinin yalnızca siyasî veya tarihsel bir tartışma olmadığını; aynı zamanda Kur'ân'ın anlaşılması, nassın yorumlanması ve hüküm çıkarılması süreçleriyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Özellikle korku, ikrah ve inancı gizleme gibi meselelerde müfessirlerin kırâat vecihlerinden hareketle geliştirdikleri yorumlar, tefsir ile fıkıh ve kelâm arasındaki ilişkiyi daha görünür hâle getirmiştir. Böylece kırâatlerin, İslâm düşünce tarihinde sadece tilavetle sınırlı bir alan olmadığı; aksine mezhebî ve itikâdî tartışmalarda etkin bir yorum zemini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, kırâat farklılıklarının mezhebî düşünce üzerindeki etkisini “takiyye” örneği üzerinden somutlaştırmaya çalışmıştır. İnceleme neticesinde, Ehl-i Sünnet ve Şîa'nın aynı nasslardan hareket etmelerine rağmen farklı yorum gelenekleri geliştirdikleri; bu farklılığın ise büyük ölçüde mezheplerin kelâmî ve epistemolojik yaklaşımlarından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla kırâatler, yalnızca okuyuş farklılıklarını ifade eden teknik bir alan değil; aynı zamanda İslâm düşüncesinin yorum yöntemlerini, mezhebî aidiyetlerini ve dinî anlayışlarını şekillendiren önemli ilmî unsurlardan biridir.

References

- Âlûsî, E.-S. Ş. M. b. A. b. M. el-Hüseynî. (t.y.). *Rûhu 'l-meânî fî tefsîri 'l-Kur'ânî 'l-azîm ve 's-seb 'i 'l-mesânî* (Ciltler 1-30). Dâr İhyâi't-Türâsî'l-Arabî.
- Behrânî, H. (2006). *El-Burhan fî tefsîri 'l-Kur'an* (Ciltler 1-8). Müessesetü'l-Alemi li'l-Matbuat.
- Cessâs, E. B. A. b. A. er-Râzî. (1412). *Ahkâmü 'l-Kur'ân* (Ciltler 1-4). Dârü'l-İhyâ li't-Türâsî'l-Arabî.
- el-Halîfe, M. (1987). *Et-Tekıyye inde 'ş-Şîa*. Dârü'l-İ'tisâm.
- el-Hayyâtî, E. H. A. b. F. (2007). *Et-Tezkire fî 'l-kırâati 'l-eimmeti 'l-aşere*. Mektebetü'r-Rüşd.
- el-Kâfari, N. b. A. b. A. (1994). *Usulû Mezhebi Şîa 'ti 'l-İmamiyyeti isna aşere* [Doktora Tezi]. Camiâti İmam Muhammed Suudi'l-İslamiyye.
- el-Küleynî, E. C. Ş. M. b. Y. b. İ. el-Küleynî er-Râzî. (1371). *Usulû 'l-kâfî* (Ciltler 1-6). Mektebetü's-Safvân.
- el-Mu'tık, A. b. A. (1990). *El-Mu'tezile ve usûlühümü 'l-hamse*. Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Fâris, E.-H. A. b. F. b. Z. b. M. er-Râzî el-Kazvîni el-Hemedânî. (1979). *Mu'cemü Mekâyisi 'l-Luğa*. Dârü'l-Fikr.
- İbn Hacer, E.-F. A. b. A. b. M. el-Askalânî. (2000). *Fethu 'l-bârî bi-şerhi Sahîhi 'l-Buhârî* (Ciltler 1-15). Dârü's-Selâm.
- İbn Kesîr, E.-F. İ. İ. b. Ş. Ö. b. K. b. D. b. K. el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî. (1999). *Tefsîrü 'l-Kur'ânî 'l-azîm* (Ciltler 1-8). Dâr Taybe.
- İbn Manzûr, E.-F. C. M. b. M. b. A. b. A. el-Ensârî er-Rüveyfî. (ts). *Lisânü 'l-Arap* (Ciltler 1-15). Daru's-Sadr.
- İbn Mücâhid, E. B. A. b. M. b. el-A. b. M. et-Temîmî. (1119). *Kitâbü's-Seb'a fî 'l-kırâ'ât*. Dârü'l-Ma'ârif.
- İbnü'l-Cezerî, E.-H. Ş. M. b. M. b. M. b. A. b. Y. el-Cezerî. (2008). *Takrîbü'n-Neşr fî 'l-kırâ'âtî 'l-aşr*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Karaman, H., Çağrıç, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2012). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri* (4. bs., Ciltler 1-5). DİB Yayınları.
- Kâşânî, M. M. b. Ş. M. b. Ş. M. (1419). *Tefsîrü 's-Sâfî* (Ciltler 1-7). Daru'l-Kitabu'l-İslamiyye.
- Kur'an*. (t.y.).
- Kurtubî, E. A. M. b. A. b. E. B. b. F. (1427). *El-Câmi li-ahkâmi 'l-Kur'ân* (Ciltler 1-24). Müessesetu'r-Risale.
- Mâtürîdî, E. M. M. b. M. b. M. el-Mâtürîdî es-Semerkindî. (2005). *Te'vîlâtü 'l-Kur'ân*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Oflaz, A. (2018). *Kur'an Tarihine Yöneltilen Bazı Şüphelere Reddiye*. Hiper Yayınları.
- Öz, M. (2010). Takıyye. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 39). TDV Yayınları.
- Râzî, E. A. (Ebü'l-F. F. M. b. Ö. b. H. er-Râzî et-Taberistânî. (2020). *Mefâtihi 'l-ğayb* (Ciltler 1-32). Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Serahsî, E. B. M. b. A. b. E. S. (1409). *El-Mebsût* (Ciltler 1-10). Daru'l-Ma'rife.

-
- Şîrâzi, Ş. N. (1411). *El-Kavâ'idü'l-Fıkhiyye* (3. bs., C. 2). Medresetü'l-İmâm Emîri'l-Mü'minîn (a).
Tabâtabâî, M. H. b. M. b. M. H. (1417). *El-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Ciltler 1-22). Müesseseti
Alemi'l-Matbuât.
Taberî, E. C. M. b. C. b. Y. el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî et-. (2003). *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-
Kur'ân*. Dâr Hicr.
Tabersî, E. A. E. F. b. el-Hasen b. el-Fazl. (1426). *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. Dârü'l-
'Ulûm.
Tûsî, E. C. M. b. el-H. b. A. (1231). *Et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Ciltler 1-10). Naşîratu Zevî'l-
Kurba.

ETHICAL DECLARATIONS**Research and Publication Ethics**

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR**Araştırma ve Yayın Etiği**

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıf lanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipölasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.